

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
**ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ-
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ- ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

**ΤΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ-
«ΙΜΑΡΕΤ» : ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ-ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ**

Επιβλέπων καθηγητής: κος ΟΝΟΥΦΡΙΟΣ ΠΑΥΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ονοματεπώνυμο φοιτητή: ΚΥΡΙΑΚΗ ΓΚΟΓΚΟΥ

ΚΕΡΚΥΡΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2020

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια μελέτη του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής – Ιμαρέτ. Η μελέτη επικεντρώνεται κυρίως στη σημερινή λειτουργία του Εκκλησιαστικού Μουσείου. Πρώτα περιγράφεται ο χώρος όπου στεγάζεται το Εκκλησιαστικό Μουσείο. Παράλληλα, προβαίνετε στην περιγραφή της αρχιτεκτονικής του χώρου. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα εκθέματα του μουσείου, καθώς επίσης παρέχονται πληροφορίες για αυτά. Ιδιαίτερη αναφορά με σκοπό την πολιτισμική ανάδειξη του μουσείου, γίνεται στις δραστηριότητες και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που διενεργεί το μουσείο.

Δευτερευόντως, η μελέτη αφορά την ιστορική εξέλιξη τόσο του χώρου του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής όσο της ίδιας της πόλης της Κομοτηνής. Επίσης, η μελέτη εστιάζει στο «ιμαρέτ» ως ίδρυμα, ενώ γίνεται αναφορά και στο Ιμαρέτ της Καβάλας ώστε να αποκτήσει ο αναγνώστης μια ολοκληρωμένη εικόνα για το ιμαρέτ ως ίδρυμα.

Βέβαια, θα ήταν αδιανόητο να λείπει από την εργασία η βιβλιογραφική αναφορά στο μουσείο. Σε αυτό το πλαίσιο, στην αρχή της εργασίας πραγματοποιείται εκτενής αναφορά στον ορισμό του μουσείου, στην ιστορία του, στις κατηγορίες μουσείων, στις βασικές λειτουργίες του και στον ρόλο που διατελεί το μουσείο στη σημερινή εποχή, αλλά και διαχρονικά. Ακόμη, αποσαφηνίζεται η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς και παρέχονται θεωρητικές πληροφορίες για το είδος του εκκλησιαστικού μουσείου. Συμπληρωματικά, δίνεται χώρος στην σύντομη παρουσία των υπόλοιπων εκκλησιαστικών.

Από την αρχή ως το τέλος της εργασίας παρατίθεται μεγάλος αριθμός εικόνων ώστε ο αναγνώστης να αποκτήσει ολοκληρωμένη εικόνα όσων περιγράφονται, αλλά και να «νιώσει» την εμπειρία της επίσκεψης του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής.

Abstract

This dissertation is a study of the Ecclesiastical Museum of Komotini - Imaret. The study focuses mainly on the current operation of the Ecclesiastical Museum. First, the place where the Ecclesiastical Museum is housed is described. At the same time, describe the architecture of the space. Then the museum exhibits are presented, as well as information about them is provided. Special reference is made to the cultural promotion of the museum, in the activities and educational programs carried out by the museum.

Secondly, the study concerns the historical development of both the Ecclesiastical Museum of Komotini and the city of Komotini itself. Also, the study focuses on the "imaret" as an institution, while reference is made to the Imaret of Kavala so that the reader can get a complete picture of the imaret as an institution.

Of course, it would be unthinkable for the work to miss the bibliographic reference in the museum. In this context, at the beginning of the work, an extensive reference is made to the definition of the museum, its history, the categories of museums, its basic functions and the role that the museum plays in the present time, but also over time. Furthermore, the concept of cultural heritage is clarified and theoretical information is provided about the type of ecclesiastical museum. In addition, space is given to the brief presence of the other ecclesiastics.

From the beginning to the end of the work, a large number of images are presented so that the reader can obtain a complete picture of what is described, but also to "feel" the experience of visiting the Ecclesiastical Museum of Komotini.

Ευχαριστίες

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με θέμα «Το Εκκλησιαστικό Μουσείο Κομοτηνής-Ιμαρέτ» πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της πτυχιακής εργασίας του Τμήματος Αρχειονομίας-Βιβλιοθηκονομίας-Μουσειολογίας το έτος 2020.

Η παρούσα διπλωματική εργασία είναι αποτέλεσμα αλληλεπιδράσεων με διάφορα άτομα, τα οποία έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξή της. Στο σημείο αυτό αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις ειλικρινείς και θερμές ευχαριστίες μου σε όσους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας: Και πρώτα απ' όλα, στον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας, κ. Ο. Παυλογιάννη, Δρ. Ιστορίας, Μέλος Ε.Δ.Ι.Π, Ιονίου Πανεπιστημίου για τη συνεχή καθοδήγηση, την αμέριστη υποστήριξη, τις ουσιώδεις συμβουλές, καθώς επίσης και την αδιάκοπη συμπαράσταση και ενθάρρυνση που μου παρείχε σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά, Τον Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Μαρωνείας και Κομοτηνής κ.κ. Παντελεήμονα και Τον τοποτηρητή της Μουφτείας Κομοτηνής, Σοφολογιότατο κ. Τζιχάτ Χαλήλ, καθώς και την κυρία Ελισάβετ Γιαλαντζή οι οποίοι μου εμπιστεύτηκαν σπάνια αρχεία, φωτογραφίες και πλούσιο υλικό που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην έρευνα μου.

Το μεγαλύτερο «ευχαριστώ» το οφείλω στα αγαπημένα μου πρόσωπα, στους γονείς μου και ιδιαίτερα στην μητέρα μου που αποδέχθηκαν όλες τις επιλογές μου και μου παρείχαν στήριξη όλο αυτό το διάστημα, χωρίς την οποία τίποτα από όσα έχω καταφέρει μέχρι σήμερα δε θα ήταν πραγματικότητα.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	2
Abstract	3
Ευχαριστίες.....	4
Πρόλογος.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
1 Ενότητα	10
1.1 Ιστορικά στοιχεία για το μουσείο	10
1.2 Ορισμός του μουσείου	11
1.3 Βασικές λειτουργίες του μουσείου	12
1.4 Ορισμός της πολιτιστικής κληρονομιάς	15
1.5 Κατηγορίες μουσείων.....	15
1.6 Εκκλησιαστικό μουσείο.....	17
1.6.1 Εκκλησιαστικό Μουσείο Θεσσαλονίκης	18
1.6.2 Εκκλησιαστικό Μουσείο Ιεράς Μονής Πανορμίτη Σύμης.....	19
1.6.3 Εκκλησιαστικό Μουσείο Ιεράς Μονής Μεγάλου Μετεώρου	21
1.6.4 Εκκλησιαστικό Μουσείο Σιάτιστας	21
1.6.5 Εκκλησιαστικό Μουσείο Αλεξανδρούπολης.....	22
2 Ενότητα.....	22
2.1 Συνοπτική παρουσίαση της Κομοτηνής	22
2.2 Παρουσίαση της τοποθεσίας του Εκκλησιαστικού Μουσείου – Ιμαρέτ Κομοτηνής.....	24
2.3 Παρουσίαση σύντομης ιστορίας της Κομοτηνής	26
2.4 Αναφορά στο Ιμαρέτ σαν ίδρυμα	33
2.5 Ιμαρέτ Κομοτηνής.....	35
2.6 Αρχιτεκτονική του Ιμαρέτ.....	41
2.7 Ιμαρέτ Καβάλας.....	44
3 Ενότητα	47
3.1 Ιστορική Διάσταση για Μουσείο Ιμαρέτ	47
4 Ενότητα	53
4.1 Αρχιτεκτονική χώρου	53
4.2 Περιεχόμενο και εκθέματα του Μουσείου.....	55
4.3 Αίθουσες και εκθέματα.....	56
4.4 Εικόνες.....	61
A. Απλές προσκυνηματικές	61
Ο πρωτομάρτυρας Στέφανος (18ος αι.)	61
Ο απόστολος Ανδρέας (αρχές 19ου αι.)	61

.....	61
B. Μέσα σε ξυλόγλυπτο πλαίσιο	62
Γ. Εικόνες τέμπλου (19ος αι.)	63
Δ. Τρίπτυχες εικόνες (18ος αι.)	63
E. Αμφιπρόσωπες εικόνες	
Α΄ Όψη (16ος αι.)-Β΄ Όψη (17ος αι.)	
Η Κοίμηση της Θεοτόκου - Ο Χριστός Παντοκράτωρ	64
4.5 Θεματολογία των εικόνων	64
A. Δεσποτικές	65
B. Εικόνες του σχετικού εορτολογίου	69
Γ. Θεομητορικές	70
Δ. Των Αρχαγγέλων	71
E. Του Ιωάννη του Προδρόμου	72
ΣΤ. ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ.....	73
Αγιογραφία με ποικίλες τάσεις - 18ος αι.	79
4.6 Μικροτεχνία	80
A. Ξυλόγλυπτική	81
B. Αργυροχοΐα (19ος αι.)	82
Γ. Χρυσοχοΐα (19ος αι.)	82
Δ. Ελεφαντουργία.....	83
E. Συνδυασμός:	
Σταχώματα ευαγγελίων με αργυροχρυσοχοΐα, σμαλτοκολλητική και λιθοκόσμητο πλαίσιο	83
ΣΤ. Χρυσοκεντητική	
Επιγονάτιο και επιμάνικα (19ος αι.)	84
4.7 Ιερά κείμενα	85
4.8 Αξιοποίηση μουσειακού υλικού	88
5 Ενότητα.....	89
5.1 Εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου	89
5.2 Προτάσεις για δράσεις στο Εκκλησιαστικό Μουσείο Κομοτηνής - Ιμαρέτ	92
6 Ενότητα.....	94
6.1 Η εμπειρία από τον χώρο	94
Βιβλιογραφία και πηγές.....	95

Πρόλογος

«Ο πολιτισμός δεν κληρονομείται. Κάθε γενιά πρέπει να τον μάθει και να τον κερδίσει από την αρχή. Αν αυτή η μεταβίβαση διακοπεί για έναν αιώνα, ο πολιτισμός θα πεθάνει και θα ξαναγίνουμε άγριοι.», όπως είπε ο Αμερικανός ιστορικός και φιλόσοφος Γουίλ Ντυράν (1885-1981).

Έτσι, για να μην διακοπεί η μεταβίβαση του οφείλουμε να δείχνουμε και επιστημονικό ενδιαφέρον προς αυτόν...

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ως κυψέλες ανθρώπινης δραστηριότητας, τα μουσεία αποτελούν πολιτισμικά σημαντικά ιδρύματα στην εκπαίδευση, στη μεταφορά στοιχείων του παρελθόντος και την απόλαυση του κοινού, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην πολιτισμική ανάδειξη και διαχείριση (Forrest, 2013). Τα μουσεία βασίζονται σε προηγούμενες παραδόσεις που ασχολούνται με την προστασία και τη μετάδοση του πολιτισμού, τα οποία επεκτείνουν τις συμβατικές λειτουργίες τους για να συμβάλλουν στη συνολική ανάπτυξη της ανθρώπινης κοινότητας. Σχεδόν πάντοτε, ο στόχος των μουσείων είναι να διατηρηθεί η ακεραιότητα της κοινότητας στο σύνολό της και να βελτιωθούν οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες μέσω μιας πολιτισμικής προσέγγισης της ανάπτυξης της κοινότητας. Αυτή αποτελεί την ολιστική προσέγγιση, η οποία αφορά την «πολιτιστική διάσταση της ανάπτυξης». Μέσα από την αντίληψη ότι τα μουσεία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την προώθηση της ανάπτυξης των κοινωνιών σήμερα, δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στη σχέση μεταξύ πολιτισμού και ανάπτυξης. Κατά συνέπεια, δεν είναι ασυνήθιστο να διαπιστώνουμε ότι τα σχέδια για τη δημιουργία μουσείου ή πολιτιστικού κέντρου αποτελούν το επίκεντρο ενός κοινοτικού έργου ανάπτυξης (Kreps, 2003) ή ότι πολλές μελέτες διαπραγματεύονται θέματα τα οποία αφορούν ή σχετίζονται με τα μουσεία.

Σε αυτό τον άξονα κινείται και η παρούσα εργασία, η οποία έχει ως θέμα το Εκκλησιαστικό Μουσείο Κομοτηνής- «Ιμαρέτ» και εστιάζει στην ιστορική προσέγγιση για πολιτισμική ανάδειξη και διαχείριση του. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος οφείλεται αφενός στο ιστορικό ενδιαφέρον που παρουσιάζει το Εκκλησιαστικό Μουσείο Κομοτηνής – «Ιμαρέτ» στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Θράκης και αφετέρου στην επιθυμία προβολής ενός εκκλησιαστικού μουσείου ως πολιτισμικού φορέα που θα καταρρίψει τη λανθασμένη άποψη ότι τα εκκλησιαστικά μέρη αποτελούν λατρευτικούς χώρους και προορίζονται για θρησκευτικούς σκοπούς.

Κατά τη μελέτη του παρόντος θέματος διαπιστώθηκε ότι υπάρχει έλλειψη βιβλιογραφίας τόσο στον ελληνικό όσο και στον ξένο επιστημονικό χώρο όσον αφορά τα εκκλησιαστικά μουσεία. Ειδικότερα για το εκκλησιαστικό ίδρυμα Ιμαρέτ η βιβλιογραφία ήταν ιδιαίτερα πενιχρή. Έτσι, η βιβλιογραφική ανασκόπηση και η μελέτη των θεωρητικών προσεγγίσεων του θέματος αποτέλεσαν διαδικασίες με ιδιαίτερες δυσκολίες. Ωστόσο, το υλικό αναφορικά με το ιστορικό και τις συλλογές των εκκλησιαστικών μουσείων που λειτουργούν στην Ελλάδα σε συνδυασμό με την

διεξοδική αναλυτική και συνδυαστική μελέτη των επιστημονικών άρθρων και μελετών κατέστησε δυνατή τη συγγραφή της παρούσας εργασίας.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η προβολή και παρουσίαση ενός ξεχωριστού παραδείγματος εκκλησιαστικού μουσείου, του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής – «Ιμαρέτ» ταυτόχρονα ως χώρου - κτιρίου ιστορικής και πολιτισμικής σημασίας και ως χώρου συλλογής αντικειμένων για τη μεταφορά της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και η καλλιέργεια σκέψεων για την πολιτισμική ανάδειξη και διαχείριση.

1 Ενότητα

Το μουσείο, είναι ο κυριότερος χώρος προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς των ανθρώπινων κοινωνιών. Στο μουσείο, με σκοπό την ανάδειξη αυτών, φυλάσσονται τα στοιχεία του παρελθόντος. Με την ανάδειξη του παρελθόντος, το μουσείο προσφέρει στις επερχόμενες γενιές τη γνώση των προηγούμενων συμβάλλοντας, ταυτόχρονα, στη διατήρηση του πολιτιστικού. Παράλληλα, το μουσείο αποτελεί μοχλό καθοδήγησης του πλούτου της συλλογικής ανθρώπινης εμπειρίας και της πολιτιστικής πολυμορφίας μιας κοινωνίας στην πληρέστερη έκφρασή της (Hall, 2004).

Για την καλύτερη κατανόηση του ρόλου του μουσείου – και κυρίως του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής – θεωρείται απαραίτητη η εννοιολογική αποσαφήνιση και η αναφορά στα είδη των μουσείων με έμφαση στα θεματικά μουσεία, καθώς και στον ρόλο τους στην πολιτισμική ανάδειξη και διαχείριση.

1.1 Ιστορικά στοιχεία για το μουσείο

Τα πρώτα μουσεία στην Ευρώπη εμφανίστηκαν τον 17ο αιώνα, τα οποία αποτελούσαν οι αριστοκρατικές συλλογές των βασιλικών αλλά και εύπορων οικογενειών ανώτερων κοινωνικών τάξεων. Η ταυτότητα των μουσείων άρχισε να σχετίζεται όλο και περισσότερο με την κοινωνία, ξεπερνώντας τα στενά «οικογενειακά» πλαίσια κυρίως από την δεκαετία του 1960 και έπειτα (Οικονόμου, 2003). Το πρώτο μουσείο, όμως, στην παγκόσμια ιστορία υπήρξε το Μουσείο της Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου που ιδρύθηκε από τον Πτολεμαίο Σωτήρα τον 3^ο π.Χ. αιώνα. Το μουσείο αυτό δημιουργήθηκε ως χώρος συγκέντρωσης και μελέτης των επιστημών με εκθέματα γλυπτά, χειρουργικά εργαλεία και αστρονομικά όργανα.

Στη συνέχεια, όπως έχει αποδειχθεί πλέον, κατά τη ρωμαϊκή περίοδο ιδρύθηκαν μουσεία ως χώροι συνάντησης προοδευτικών προσωπικοτήτων και χώροι έκθεσης ιδιωτικών συλλογών. Ακολούθως, κατά τον Μεσαίωνα, οι συλλογές αφορούσαν θρησκευτικά αντικείμενα όπως εικόνες και θρησκευτικά κειμήλια. Μεγάλη ήταν η συμβολή των Σταυροφόρων οι οποίοι έφερναν πολύτιμα αντικείμενα ως λάφυρα από

τις λεηλασίες τους. Μετέπειτα, κατά την Αναγέννηση ο όρος «μουσείο» χρησιμοποιούνταν για να δηλώσει τις ιδιωτικές συλλογές έργων τέχνης των εύπορων αριστοκρατών. Ένα γνωστό παράδειγμα εκείνης της εποχής ήταν ο Λαυρέντιος των Μεδίκων από τη Φλωρεντία, η συλλογή του οποίου αποτέλεσε αργότερα τον πυρήνα πολλών μουσείων.

Αναφορικά με τη χώρα μας, το πρώτο μουσείο ιδρύεται στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος μετά την Επανάσταση, το 1829 στο Ορφανοτροφείο της Αίγινας και στη συνέχεια, το 1834 μεταφέρεται στην Αθήνα όπου μετονομάζεται σε «Κεντρικόν Αρχαιολογικόν Μουσείον» (Οικονόμου, 2003)

1.2 Ορισμός του μουσείου

Θα ήταν σοβαρή παράλειψη στην παρούσα εργασία, αν δεν παρατεθούν ορισμοί του μουσείου. Κατά καιρούς έχουν προταθεί διάφοροι ορισμοί για το μουσείο, ενώ υπάρχουν και ορισμοί οι οποίοι έχουν προταθεί το 2019, οι οποίοι όμως δεν αναφέρονται ακόμη στην επίσημη βιβλιογραφία.

Όπως δίνεται σε έναν ορισμό του μουσείου, το μουσείο είναι ένα «αυτόνομο κτιριακό συγκρότημα ή χώρος όπου φυλάσσονται, μελετώνται επιστημονικώς και εκτίθενται σε κοινή θέα έργα τέχνης, αντικείμενα αναγνωρισμένης αξίας, αντικείμενα από το παρελθόν ή με μορφωτικό ενδιαφέρον» (Μπαμπινιώτη 2002). Ένας άλλος λεξικολογικός ορισμός αναφέρει το μουσείο ως ένα «ίδρυμα που έχει ως προορισμό να συγκεντρώνει, να κατατάσσει, να συντηρεί και να εκθέτει κάθε αξιόλογο αντικείμενο που σχετίζεται με την ιστορία, την τέχνη, την επιστήμη, την τεχνική κτλ., ιδίως των παλαιότερων εποχών» (Τριανταφυλλίδης 1998).

Ταυτόχρονα το μουσείο, αποτελεί σημείο αναφοράς για τη διεθνή μουσειακή κοινότητα, είναι ο ορισμός που έχει δοθεί από το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (International Council of Museums, ICOM) στην 22η Γενική Συνέλευση της Βιέννης στις 24 Αυγούστου 2007 πρόκειται για «ένα μη κερδοσκοπικό, μόνιμο όργανο στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοικτό στο κοινό, που αποκτά, συντηρεί, ερευνά, επικοινωνεί και εκθέτει την υλική και άυλη κληρονομιά της

ανθρωπότητας και του περιβάλλοντός της, με σκοπό την εκπαίδευση, τη μελέτη και την ψυχαγωγία».

Από την άλλη, έχει προταθεί το 1998 από τον Σύνδεσμο Μουσείων (Museums Association, MA) της Βρετανίας. Σύμφωνα με αυτόν, το μουσείο είναι ένα «ίδρυμα που συλλέγει, διαφυλάττει και κάνει προσιτά στην κοινωνία, αντικείμενα και συλλογές που κατέχουν υπό την προστασία τους και επιτρέπει στους ανθρώπους να εξερευνούν για έμπνευση, μάθηση και ψυχαγωγία».

Ένας τελευταίος ορισμός του μουσείου ο οποίος θα παρατεθεί σε αυτή την εργασία, είναι ο ορισμός της Αμερικάνικης Ένωσης Μουσείων. Σύμφωνα με αυτόν, το μουσείο ορίζεται ως *“ένας οργανωμένος και μη κερδοσκοπικός οργανισμός με στόχο κατ’ ουσία εκπαιδευτικό ή αισθητικό, με επαγγελματικό προσωπικό, που κατέχει και χρησιμοποιεί αντικείμενα, τα οποία επιμελείται και εκθέτει στο κοινό με κάποιο πρόγραμμα”* (American Association of Museums, 1973).

Όλοι οι ορισμοί που έχουν παρατεθεί παραπάνω, οδηγούν στην προβολή συγκεκριμένων χαρακτηριστικών των μουσείων, όπως ο ανθρωποκεντρικός και μη κερδοσκοπικός χαρακτήρας και η ύπαρξη κύριων λειτουργιών όλων των μουσείων.

1.3 Βασικές λειτουργίες του μουσείου

Ο ορισμός του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (International Council of Museums, ICOM, ο οποίος παρουσιάστηκε παραπάνω, προβάλλει τις κύριες λειτουργίες του μουσείου, οι οποίες επικεντρώνονται στις συλλογές. Ειδικότερα, οι κύριες λειτουργίες του μουσείου που επικεντρώνονται στις συλλογές αποτελούν τις διαδικασίες οι οποίες πραγματοποιούνται για να είναι εφικτή η παρουσίαση των συλλογών στο κοινό του μουσείου και δεν είναι αντιληπτές στο κοινό. Επισημαίνεται ότι αυτές οι διαδικασίες αφορούν την απόκτηση και συλλογή των αντικειμένων, τη συντήρηση, την έρευνα, την επικοινωνία και την έκθεση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντός της (Οικονόμου, 2003).

Σε αυτό το σημείο κρίνεται αναγκαία η περαιτέρω ανάλυση αυτών των διαδικασιών. Πρώτα, ως μια βασική λειτουργία του μουσείου αναφέρεται η συλλογή των

αντικειμένων. Η οικειοποίηση και καταγραφή ανθρώπινων κοινωνιών και εποχών μέσω υλικών στοιχείων με τη μορφή ιδιωτικής συλλογής, όπως συνέβαινε αρχικά, αποτελούν τη βάση των σημερινών μουσείων. Τα σημερινά μουσεία πραγματοποιούν τη συλλογή αντικειμένων με αγορές ή δωρεές. Η λειτουργία αυτή δεν αφορά μόνο τη δημιουργία νέων συλλογών, αλλά περιλαμβάνει και τη συγχώνευση και υπαρχουσών συλλογών

Η δεύτερη λειτουργία η οποία περιλαμβάνεται στον προαναφερόμενο ορισμό είναι η συντήρηση. Πρόκειται για τη συντήρηση, την αποκατάσταση και την προστασία των αντικειμένων από τη φθορά και καταστροφή με τις κατάλληλες μεθόδους χειρισμού και ασφάλειας. Επίσης, η λειτουργία αυτή περιλαμβάνει και τη διατήρησή τους για τις μελλοντικές γενιές, που αναφέρθηκε στην αρχή ως ένα από τα κύρια μελήματα του μουσείου.

Μια άλλη κύρια λειτουργία του μουσείου αφορά την έρευνα ενός αντικειμένου συλλογής. Όπως είναι αυτονόητο, ένα μουσείο δεν μπορεί να εκθέτει οποιοδήποτε αντικείμενο. Γι' αυτό τον λόγο η έρευνα των αντικειμένων συλλογής είναι αναγκαία. Η έρευνα ενός αντικειμένου συλλογής, η οποία ακολουθεί τον εντοπισμό του, ξεκινά με την καταγραφή και την τεκμηρίωση της προέλευσής του –πράγμα που έχει μεγάλη σημασία για επιστημονικούς και νομικούς λόγους. Αναλυτικότερα, η έρευνα ενός αντικειμένου συλλογής περιλαμβάνει την επιστημονική επεξεργασία αντικειμένων, ομάδων και περιβαλλόντων αντικειμένων, μέσα από την οποία τα αντικείμενα τοποθετούνται σε ένα πλαίσιο, το οποίο τους επιτρέπει να συμπεριληφθούν σε μια θεματική παρουσίαση.

Άλλες λειτουργίες οι οποίες συμπεριλαμβάνονται ανάμεσα στις κύριες λειτουργίες του μουσείου είναι η διαχείριση και η επικοινωνία. Η λειτουργία της επικοινωνίας και της διαχείρισης αποτελεί τη βάση για όλες τις στρατηγικές αποφάσεις του μουσείου. Επιπρόσθετα, η διαχείριση και η επικοινωνία διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην οργανωτική δομή του μουσείου. Ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία, η έχει γίνει όλο και πιο σημαντική.

Στη συνέχεια, η έκθεση αποτελεί άλλη μια από τις κύριες λειτουργίες του μουσείου. Η έκθεση αφορά την παρουσίαση της συλλογής του μουσείου στο κοινό. Η συλλογή του μουσείου σε μεταβαλλόμενα θεματικά πλαίσια γίνεται είτε σε μόνιμες είτε σε προσωρινές εκθέσεις και σε συλλογές μελέτης. Η μόνιμη έκθεση παρουσιάζει μια

αντιπροσωπευτική διατομή της συλλογής του μουσείου, ενώ στην προσωρινή έκθεση, συχνά με την προσθήκη δανείων, μεταφέρονται και διδάσκονται περαιτέρω θεματικά πεδία.

Οι λειτουργίες που αναφέρθηκαν παραπάνω, πραγματοποιούνται στα πλαίσια ορισμένων αρχών, οι οποίες αποτελούν κατευθυντήριες οδηγίες για θέματα δεοντολογίας του μουσείου. Οι αρχές αυτές καθορίζονται στον «Κώδικα Δεοντολογίας του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων για τα Μουσεία» (ICOM, 2009, σσ. 14-42). Ο Κώδικας για τα Μουσεία μεταφράστηκε από το ελληνικό τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων από την αγγλική έκδοση του “ICOM code of ethics for museums” (ICOM, 2006) και παρουσιάζεται το πλαίσιο βασικών κανόνων για τη λειτουργία των μουσείων. Αυτούς τους κανόνες και αυτές τις αρχές ακολουθούν τα μουσεία στη χώρα μας. Αυτές οι αρχές ορίζουν ότι τα μουσεία:

- Διασώζουν, ερμηνεύουν και προβάλλουν τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της ανθρωπότητας
- Διαφυλάσσουν τις συλλογές τους προς όφελος της κοινωνίας και της ανάπτυξής της
- Συγκεντρώνουν πρωτογενή στοιχεία για τη συγκρότηση και τη διεύρυνση των γνώσεων
- Συμβάλλουν στη γνώση, την κατανόηση και τη διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- Συνεργάζονται στενά με τις κοινότητες προέλευσης των συλλογών τους, καθώς και με αυτές που εξυπηρετούν
- Λειτουργούν μέσα στο πλαίσιο του νόμου και με επαγγελματικό τρόπο
- Έχουν τη δυνατότητα και για άλλες υπηρεσίες και δημόσια οφέλη

1.4 Ορισμός της πολιτιστικής κληρονομιάς

Παράλληλα με την κατανόηση του ορισμού, των λειτουργιών και των αρχών δεοντολογίας του μουσείου, μια άκρως σημαντική έννοια σε αυτή την εργασία αποτελεί η πολιτιστική κληρονομιά. Ως εκ τούτου, η εργασία αναφέρει τον ορισμό της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπου ορίζεται ως το σύνολο των υλικών και άυλων πολιτιστικών αγαθών και αποτελεί μαρτυρία της δημιουργικής δύναμης του ανθρώπου με ιστορική, κοινωνική, καλλιτεχνική, οικονομική ή επιστημονική σημασία, η οποία προστατεύεται, συντηρείται, διατηρείται και, στο μέτρο του δυνατού, καθίσταται προσιτή στο κοινό (Bierwerth, 2014).

Ο όρος πολιτιστική κληρονομιά αφορά τόσο τον απτό πολιτισμό, για παράδειγμα κτίρια, μνημεία, τοπία, βιβλία, έργα τέχνης και τεκμήρια, όσο και τον άυλο πολιτισμό για παράδειγμα τη λαογραφία, τις παραδόσεις, τη γλώσσα και τη γνώση. Επίσης, ο όρος πολιτιστική κληρονομιά αφορά και τη «φυσική» κληρονομιά, που περιλαμβάνει σημαντικά πολιτιστικά τοπία και βιοποικιλότητα. Ένας άλλος όρος ο οποίος είναι διασυνδεδεμένος με την πολιτιστική κληρονομιά είναι η «διατήρηση ή συντήρηση» και πρόκειται για τη σκόπιμη ενέργεια της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς από το παρόν για το μέλλον.

1.5 Κατηγορίες μουσείων

Τα μουσεία ανάλογα με τις συλλογές και τη θεματολογία τους διαφέρουν μεταξύ τους και χωρίζονται σε κατηγορίες. Συγκεκριμένα, τα μουσεία κατηγοριοποιούνται ανάλογα με τις συλλογές, το βεληνεκές της συλλογής, τα εκθέματα, τον εκθεσιακό χώρο, τους φορείς ίδρυσης και διαχείρισης και το κοινό το οποίο εξυπηρετούν (Νούσια, 2003).

Με βάση τη συλλογή τους τα μουσεία μπορούν να χωριστούν σε:

A) Μουσεία γενικού ενδιαφέροντος και μικτά μουσεία, τα οποία παρουσιάζουν ποικιλία συλλογών διαφορετικών ειδών.

B) Ειδικά – θεματικά μουσεία, τα οποία παρουσιάζουν εξειδικευμένες συλλογές μιας ομάδας εκθεμάτων. Τα γνωστότερα παραδείγματα ειδικών - θεματικών μουσείων είναι τα αρχαιολογικά, λαογραφικά, εκκλησιαστικά, εθνολογικά, φυσικής ιστορίας, ναυτικά, πολεμικά κλπ.

Ανάλογα με τους φορείς ίδρυσης και διαχείρισης, τα μουσεία διακρίνονται σε:

A) Κρατικά

B) Δημόσια

Γ) Ιδιωτικά

Στη συνέχεια, με βάση το βεληνεκές της συλλογής τα μουσεία κατηγοριοποιούνται σε:

A) Εθνικά

B) Περιφερειακά

Γ) Τοπικά

Τέλος, ανάλογα με τον εκθεσιακό χώρο τα μουσεία ταξινομούνται σε:

A) Υπαίθρια

B) Αρχαιολογικούς χώρους

Γ) Ιστορικά κτίρια

Δ) Μουσεία

Εκτός από τις παραπάνω, υφίστανται κι άλλες ταξινομήσεις των μουσείων σε υποκατηγορίες, όμως σε αυτή την εργασία θεωρείται αρκετή η παράθεση αυτών των βασικών ταξινομήσεων.

1.6 Εκκλησιαστικό μουσείο

Το εκκλησιαστικό μουσείο είναι το είδος του μουσείου που ασχολείται με την καταγραφή, τη συλλογή, τη φύλαξη και τη συντήρηση των κειμηλίων, ιερών εικόνων και υπολοίπων έργων της εκκλησιαστικής τέχνης και την ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς μέσω αυτών. Όπως επισημαίνει η Οικονόμου (Οικονόμου, 2003) άλλοτε υπήρχε η ανάγκη επίδειξης των κεκτημένων για λόγους κοινωνικής καταξίωσης, άλλοτε η συλλογή λειτουργούσε ως οικονομική επένδυση, άλλοτε ως κληρονομιά και εξασφάλιση των απογόνων κι άλλοτε ως αγάπη προς το έντεχνο αντικείμενο.

Τα εκκλησιαστικά μουσεία στην Ελλάδα διοικητικά ανήκουν στην Εκκλησία της Ελλάδος, αλλά την επιστημονική εποπτεία κατέχουν το Τμήμα Αρχαιολογικών Μουσείων και Συλλογών σε συνεργασία με τις Υπηρεσίες Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Συγκεκριμένα, ο νόμος 590/1977 αρ. φύλλου 146 άρθρο 2ο αναφέρει την από κοινού φροντίδα της Εκκλησίας της Ελλάδος με την Πολιτεία για τη διατήρηση και φύλαξη των ιερών κειμηλίων καθώς και των εκκλησιαστικών και χριστιανικών μνημείων, ενώ άρθρο 45 διευκρινίζεται ότι η ίδρυση ενός εκκλησιαστικού μουσείου δύναται να πραγματοποιηθεί μετά από πρόταση ενός Μητροπολίτη.

Στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες, τα εκκλησιαστικά μουσεία ως τοποθεσία βρίσκονται σε κοινό προαύλιο χώρο με κάποιον ναό. Ακόμη, δεν είναι ελάχιστες οι περιπτώσεις όπου το μουσείο βρίσκεται μέσα σε κάποιον ναό, δηλαδή ο ναός είναι το μουσείο. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα αντικείμενα του ναού, τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του, πέρα από τη χρηστική τους ιδιότητα κατά τη διάρκεια των ιερών τελετών, αποτελούν ταυτόχρονα τα εκθέματα του (Murjana. 2016). Για την περίπτωση των ναών που έχουν ιστορική αξία και συνιστούν ταυτόχρονα μουσειακούς χώρους αναφέρεται ότι η επίσκεψη των τουριστών κατά τη διεξαγωγή τελετών ενδέχεται να αποτελέσει πρόβλημα. Για την αποφυγή προβλημάτων όπως η άγνοια των προκαθορισμένων κανόνων συμπεριφοράς και ένδυσης, η μη λήψη φωτογραφιών και η σιωπή, ώστε να μη διαταράσσεται η πνευματική εμπειρία των πιστών, συνήθως χτίζονται εκκλησιαστικά μουσεία μέσα στον προαύλιο χώρο του ναού (Πλατσάς, 2015).

Αξιοσημείωτη είναι η παρατήρηση της Kong για τα μουσεία θρησκευτικού περιεχομένου. Σύμφωνα με αυτήν, ένα μουσείο θρησκευτικού περιεχομένου παρομοιάζεται με ένα ναό αφού, περιέχει αντικείμενα του ναού, ενώ ο επισκέπτης μετατρέπεται σε ένα είδος προσκυνητή όντας δεκτικός απέναντι στα ιερά κειμήλια, (Kong, 2005). Από την άλλη, υπάρχει και η αντίθετη άποψη, η οποία υποστηρίζει ότι η μετατροπή των εκκλησιαστικών κειμηλίων σε μουσειακά αντικείμενα ελλοχεύει τον κίνδυνο να θεωρηθεί ως αθεϊστική κίνηση επειδή στο ναό δεν διαχωρίζεται η πνευματική από τη θρησκευτική υπόσταση και χρήση του αντικειμένου (Takahashi, 2009). Η Ελλάδα όντας παραδοσιακά ορθόδοξη χώρα διατίθεται πλήθος εκκλησιαστικών αντικειμένων και ένα μεγάλο κομμάτι αυτού του πλούτου διασώζεται στα κειμηλιοφυλάκια και στις οργανωμένες βιβλιοθήκες του Αγίου Όρους Mtjmana (2016). Τα εκκλησιαστικά αντικείμενα αυτά αφορούν κυρίως λειτουργικά σκεύη, εικόνες, είδη μικροτεχνίας, χειρόγραφα και κώδικες που προέρχονται κατά βάση από τις τοπικές μονές του Αγίου Όρους και χρονολογούνται από τα τέλη του 10ου αιώνα. Η φύλαξη και συντήρηση αυτών των αντικειμένων αποτελούν τον πρόδρομο των εκκλησιαστικών μουσείων. Έτσι, τα εκκλησιαστικά μουσεία στην Ορθόδοξη Ελλάδα καλούνται να εκπληρώσουν διττό ρόλο - τον ποιμαντικό αφ' ενός και τον πολιτισμικό αφ' ετέρου - ακολουθώντας τις επιταγές της σύγχρονης Μουσειολογίας.

Στην Ελλάδα λειτουργούν πέντε εκκλησιαστικά μουσεία, ένα από τα οποία αποτελεί και το θέμα αυτής της εργασίας. Πριν προχωρήσουμε στην αναλυτική μελέτη του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής, θεωρείται χρήσιμο να παρατεθούν σύντομες πληροφορίες για τα υπόλοιπα εκκλησιαστικά μουσεία.

1.6.1 Εκκλησιαστικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Το Εκκλησιαστικό Μουσείο Θεσσαλονίκης ή Εκκλησιαστικό Μουσείο της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης φιλοξενείται στον ισόγειο χώρο του μητροπολιτικού μεγάρου Θεσσαλονίκης. Ως τοποθεσία βρίσκεται δίπλα στον μητροπολιτικό ναό του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά. Η πρωτοβουλία για την ίδρυση του Εκκλησιαστικού Μουσείου Θεσσαλονίκης οφείλετε στον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης κ.κ. Άνθιμο. Ο συγκεκριμένος έθεσε ως προτεραιότητα επί αρχιερατείας του στην Θεσσαλονίκη να

δημιουργήσει μουσείο ανάλογο με το εκκλησιαστικό μουσείο που κατασκεύασε στην Ιερά Μητρόπολη Αλεξανδρουπόλεως. Τα εγκαίνια του μουσείου τελέστηκαν στις 27 Οκτωβρίου του 2006 ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Άνθιμος σε ειδική εκδήλωση παρουσία του τιμωμένου προσώπου του πρόεδρου της Δημοκρατίας Κάρολου Παπούλια. Η υλοποίηση του έργου ανατέθηκε στους καθηγητές Ματούλα Σκαλτσά και Πάνο Τζώνο. Οι εν λόγω υπεύθυνοι υλοποίησης του έργου με ειδική ομάδα επιστημόνων συγκρότησαν ένα πρωτοποριακό εκκλησιαστικό μουσειακό χώρο αναγνωρισμένο στην ευρωπαϊκή μουσειακή κοινότητα. Πρόκειται για έναν μικρό χώρο όπου αποτυπώνεται στο χωροχρόνο η θεολογική διάσταση της εικόνας με αρχιτεκτονική και μουσειακή μελέτη μέσα από ποικίλα εκθέματα. Σημαντικό στοιχείο της αρχιτεκτονικής του χώρου αποτελεί ο ειδικός φωτισμός. Στην έκθεση του Εκκλησιαστικού Μουσείου Θεσσαλονίκης παρουσιάζεται η δογματική σημασία της εικόνας για το σώμα της Εκκλησίας,. Άλλα στοιχεία που προβάλλονται είναι ο τρόπος αποτύπωσης της Θείας Ενανθρωπήσεως στις εικόνες, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο ενισχύεται για τους πιστούς η ελπίδα της σωτηρίας. Παράλληλα, μέσα από τα εκθέματα προβάλλεται η νεώτερη ιστορία της μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

1.6.2 Εκκλησιαστικό Μουσείο Ιεράς Μονής Πανορμίτη Σύμης

Το Εκκλησιαστικό Μουσείο της Μονής Πανορμίτη Σύμης βρίσκεται σε λειτουργία από το 1987. Ιδρυτής του Εκκλησιαστικού Μουσείου Ιεράς Μονής Πανοραμίτη Σύμης ήταν ο Ηγούμενος Αρχιμανδρίτης Γαβριήλ Μαργαρίτης. Το μουσείο φιλοξενείται στον χώρο της Ιεράς Μονής Πανορμίτη Σύμης, ενώ οι μοναδικές αρχιτεκτονικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν είναι στα ισόγεια κελιά της ανατολικής πτέρυγας τα οποία συνδέθηκαν εσωτερικά μεταξύ τους ώστε να αποτελέσουν το σημερινό ενιαίο συγκρότημα του μουσείου. Το μουσείο έχει συνολικά έξι αίθουσες όπου βρίσκεται η έκθεση κειμηλίων και αφιερωμάτων. Στην α΄ αίθουσα και στην προέκταση της φιλοξενούνται τα караβάκια, τα κιβώτια και τα μπουκάλια, που έχουν στείλει δια θαλάσσης πιστοί από διάφορα μέρη στον αγαπημένου τους Αρχάγγελο. Στον ίδιο χώρο υπάρχουν παρόμοια ταξίματα δεδομένου ότι οι άνθρωποι και κυρίως οι ναυτικοί σε ώρες θαλασσοταραχής επικαλούνταν τον Πανορμίτη και τον Άγιο Νικόλαο, τους οποίους θεωρούσαν

προστάτες του. Με το πέρας του κινδύνου στην θάλασσα, οι πιστοί αυτοί έφερναν τα τάματα τους στην Ιερά Μονή. Ακόμη, στο βάθος του ίδιου χώρου, υπάρχουν ταριχευμένα αμφίβια, κροκόδειλοι, αλιγάτορες, μικρά αιλουροειδή κ.α. που πρόσφεραν στο μοναστήρι τον περασμένο αιώνα οι Συμαίοι της διασποράς, κυρίως της Αφρικής. Στην αίθουσα υπάρχει έκθεση δεκάδων τεμαχίων σερβίτσιων κατασκευασμένων στη Μασσαλία το 1930 (τύπου Limoges) πάνω σε ένα έπιπλο των αρχών του περασμένου αιώνα. Τα σερβίτσια αυτά προορίζονταν για την φιλοξενία που παρείχε η μονή στους υψηλούς επισκέπτες του και φέρουν τη σφραγίδα του Πανορμίτη. Ζωγραφικοί πίνακες αναγεννησιακής τεχνοτροπίας από τη ζωή και το πάθος του Χριστού, έργα του Νικολάου Καρακατσάνη και μια εικόνα του Χριστού ως Ζωοδότου αυθεντικό έργο του Φώτιου Κόντογλου κοσμούν τους τοίχους. Στην αίθουσα γ' υπάρχει ένα μικρό ξυλόγλυπτο κουβούκλιο Επιταφίου που χρονολογείται στον 18^ο αιώνα και προέρχεται από τη Μονή του Μ. Σωτήρος. Επίσης, σε αυτόν τον χώρο υπάρχουν σπάνια μη εκκλησιαστικά αφιερώματα πιστών, κυρίως ομογενών της Αφρικής π.χ. μεγάλου μήκους χαυλιόδοντες, χειροτεχνήματα από ελεφαντοστόν, χειροποίητα αυθεντικά κινέζικα πιάτα που ήταν δώρα Συμαίων ναυτικών και μεγάλος αριθμός ξιφών, τα παλαιότερα από τα οποία προέρχονται από τον αγώνα του 1821. Στη συνέχεια, στην αίθουσα δ' υπάρχει έκθεση άμιγως εκκλησιαστικών αντικειμένων όπως άμφια, παλαιά χειρόγραφα και μια πλάκα λιθογραφίας που απεικονίζει τον ορμό και την Μονή μετά το 1911. Το 1911 έχει ιδιαίτερη σημασία στην ιστορία της Μονής διότι είναι το έτος κατά το οποίο ολοκληρώθηκε το Καμπαναριό. Ένα άλλο σημαντικό κομμάτι της έκθεσης στην αίθουσα δ' αποτελεί ένα μεγάλο ρολόι με εκκρεμές και κουρδιστό μηχανισμό που χρονολογείται από το 1896 και προέρχεται από την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Στην ε' αίθουσα εκτίθενται τα παλαιότερα κειμήλια της Μονής όπως παλαιές φορητές εικόνες, εκκλησιαστικά χειρόγραφα, αργυροποίκιλτα Ευαγγέλια, αργυρόδετοι σταυροί αγιασμού, άγια ποτήρια, αρχιερατικές μίτρες, ποιμαντικές ράβδοι και άλλα ιερά σκεύη από τον 17^ο αιώνα και ένα μεγάλο Ρωσικό Ευαγγέλιο από το 1849 με παραστάσεις του Χριστού και των τεσσάρων Ευαγγελιστών. Τέλος, στην αίθουσα στ' φιλοξενείται το εντυπωσιακότερο κομμάτι του μουσείου, το μεγάλο χρυσοκέντητο Επιτάφιο της Μονής που κατασκευάστηκε το 1852 στη Ρωσία.

1.6.3 Εκκλησιαστικό Μουσείο Ιεράς Μονής Μεγάλου Μετεώρου

Πρόκειται για τους μουσειακούς χώρους της Μονής του Μεγάλου Μετεώρου, οι οποίοι έχουν διαμορφωθεί για την ανάδειξη του κειμηλιακού πλούτου της και την προβολή της εθνικής κληρονομιάς, της ιστορίας και της παράδοσης. Τα εκθέματα των μουσειακών χώρων αποτελούνται από φορητές εικόνες, χρυσοκέντητες και ξυλόγλυπτες παραστάσεις, χειρόγραφοι κώδικες, αρχέτυπα και παλαιότυπα λειτουργικά λατρευτικά σκεύη, αυθεντικά εθνικά κειμήλια και απλά αντικείμενα της καθημερινής ζωής, καθώς και νέα έργα θρησκευτικού χαρακτήρα. Ειδικότερα, οι χώροι είναι οι εξής:

- Αίθουσα Σκευοφυλακείου «Λάζαρος Δεριζιώτης»
- Αίθουσες Χειρογράφων και Νεομαρτύρων «Δημήτριος Σοφιανός»
- Αίθουσα Θεολογικής και Ιστορικής Πινακοθήκης «Γεώργιος Τσιουλάκης»
- Αίθουσα Ιστορικού-Λαογραφικού Μουσείου «Κωνσταντίνος Μαντζάνας»
- Αίθουσα Εγχρώμων Ιστορικών Λιθογραφιών «Νικηφόρος Κομίνης»
- Κελλάρι – Παλαιό Ξυλουργείο
- Οστεοφυλάκιο

1.6.4 Εκκλησιαστικό Μουσείο Σιάτιστας

Το Εκκλησιαστικό Μουσείο Σιάτιστας είναι ένα πρότυπο μουσείο, το οποίο επιδιώκει να εξοικειώσει τον απλό πολίτη με την εκκλησιαστική τέχνη και ταυτόχρονα να προβάλλει την εμβέλεια των πολιτιστικών σχέσεων που ανέπτυξε η Σιάτιστα με τα γνωστά κέντρα παραγωγής έργων τέχνης, όπως ήταν η Βενετία, τα Επτάνησα και η Καστοριά. Στο μουσείο υπάρχει πλούσιο αρχαιολογικό υλικό, το οποίο έχει συγκεντρωθεί από ναούς της πόλης και μοναστήρια της ευρύτερης περιοχής. Τα εκθέματα του Εκκλησιαστικού Μουσείου Σιάτιστας αποτελούνται από εικόνες, ξυλόγλυπτα, αντικείμενα μικροτεχνίας, άμφια και βιβλία. Ακόμη, στην έκθεση του μουσείου περιλαμβάνονται δύο εικόνες, μια της Παναγίας Οδηγήτριας και μια εικόνα με τον ύμνο «ΕΠΙ ΣΟΙ ΧΑΙΡΕΙ» που χρονολογούνται στον 16^ο αιώνα.

1.6.5 Εκκλησιαστικό Μουσείο Αλεξανδρούπολης

Το Εκκλησιαστικό Μουσείο Αλεξανδρούπολης ή Εκκλησιαστικό Μουσείο της Ιεράς Μητροπόλεως Αλεξανδρουπόλεως στεγάζεται στο προαύλιο του Μητροπολιτικού Ναού Αγ. Νικολάου που βρίσκεται στην πλατεία Μητροπόλεως. Ιδρυτής του Εκκλησιαστικού Μουσείου ήταν ο μητροπολίτης Αλεξανδρουπόλεως και μετέπειτα μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ.κ Άνθιμο. Το μουσείο ιδρύθηκε το 1976 και αρχικά, στεγαζόταν σε δύο αίθουσες του παλιού Πνευματικού Κέντρου της Ιεράς Μητροπόλεως. Από το 1982 η συλλογή μεταφέρθηκε στο νεοκλασικό κτίριο του 1909, τη Λεονταρίδειο Σχολή και πλέον τελεί υπό την αιγίδα της Ιεράς Μητροπόλεως Αλεξανδρουπόλεως. Τα εγκαίνια του Εκκλησιαστικού Μουσείου τελέστηκαν τον Μάιο του 2000 από τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, κ.κ. Βαρθολομαίο. Στην συλλογή του Εκκλησιαστικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης περιλαμβάνονται Ιερατικά άμφια, λειτουργικά σκεύη, ξυλόγλυπτα έπιπλα, παλαιότυπα και φορητές εικόνες από τον 18ο αιώνα, τον 17ο αιώνα και τα τέλη του 16ου αιώνα. Η συλλογή του μουσείου προέρχεται κατά κύριο λόγο από την γεωγραφική περιοχή γύρω από τις δύο όχθες του Έβρου ποταμού και χρονολογείται από τον 16ο αιώνα έως τον 20ο αιώνα. Επιπλέον, Τα προσφυγικά κειμήλια, που μετέφεραν οι κάτοικοι της Αίνου κατά την ανταλλαγή πληθυσμών το 1922, κατέχουν ξεχωριστή θέση στο Μουσείο, λόγω της ιστορικής τους σημασίας.

2 Ενότητα

2.1 Συνοπτική παρουσίαση της Κομοτηνής

Σε αυτή την ενότητα, αρχικά, γίνεται συνοπτική ιστορική παρουσίαση της πόλης της Κομοτηνής καθώς είναι η περιοχή όπου βρίσκεται το εκκλησιαστικό μουσείο που αποτελεί αντικείμενο μελέτης της παρούσας εργασίας και, παράλληλα, η ιστορία του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής – Ιμαρέτ σχετίζεται άμεσα με την ιστορία της πόλης.

Η Κομοτηνή βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα της Ελλάδας και είναι πρωτεύουσα του Νομού Ροδόπης. Ακόμη, αποτελεί έδρα της διοικητικής περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και έδρα του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου

Θράκης. Αν και δεν χαρακτηρίζεται ως μια τουριστική πόλη, έχει αρκετά μουσεία και μνημεία με κυριότερα το Αρχαιολογικό Μουσείο, το Λαογραφικό Μουσείο, το Βυζαντινό Μουσείο, το Μουσείο «Καραθεοδωρή, το Θρακικό Μουσείο Παιδείας, το Θρακικό, Εθνολογικό, Ιστορικό και Πολιτιστικό Μουσείο Κομοτηνής και Θράκης, τη Δημοτική Παπαδριέλλειος Πινακοθήκη, το Βυζαντινό Φρούριο, ο Ναός Κοιμήσεως της Παναγίας, το Εσκή Τζαμί, το Γενί Τζαμί, ο Πύργος του Ωρολογίου, η Ελληνική Αστική Σχολή Νέστωρος Τσανακλή, το Μνημείο του Ολοκαυτώματος για τους Εβραίους, το Ηρώο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, γνωστό και ως Σπαθί, και το Εκκλησιαστικό Μουσείο – Ιμαρέτ.

Εικόνα: Γενί Τζαμί και Πύργος του Ωρολογίου στην Κομοτηνή

Εικόνα: Φωτογραφία της παλιάς Κομοτηνής – Γκιουμουρτζίνα

2.2 Παρουσίαση της τοποθεσίας του Εκκλησιαστικού Μουσείου – Ιμαρέτ Κομοτηνής

Το Εκκλησιαστικό Μουσείο – Ιμαρέτ Κομοτηνής το οποίο τελεί υπό την άμεση εποπτεία της Ιεράς Μητρόπολης Κομοτηνής και Μαρώνειας και διοικητικά ανήκει στην Υπηρεσιακή Μονάδα Εφορεία Αρχαιοτήτων Ροδόπης, βρίσκεται στα δυτικά της οδού Φιλικής Εταιρείας και βόρεια της οδού Ελευθερίου Βενιζέλου.

Εικόνα: Προς την είσοδο του Εκκλησιαστικού Μουσείου από την Ελ. Βενιζέλου

Εικόνα: Προς την είσοδο του Εκκλησιαστικού Μουσείου από τη Φιλικής Εταιρείας

Το Εκκλησιαστικό Μουσείο – Ιμαρέτ Κομοτηνής αποτελεί κομμάτι του συνολικού οικοδομήματος του παλαιού πτωχοκομείου, το οποίο περιβάλλεται από μια μεγάλη αυλή. Στην εικόνα που δίνεται παρακάτω, φαίνεται η είσοδος του χώρου του Εκκλησιαστικού Μουσείου. Ειδικότερα, η είσοδος του μουσειακού χώρου είναι η θύρα στην αριστερή πλευρά της εικόνας, όπως και ο χώρος του μουσείου βρίσκεται στην αντίστοιχη πλευρά.

Εικόνα: Είσοδος του Εκκλησιαστικού Μουσείου – Ιμαρέτ Κομοτηνής

2.3 Παρουσίαση σύντομης ιστορίας της Κομοτηνής

Η Κομοτηνή, η οποία είχε διάφορες ονομασίες κατά καιρούς π.χ. παλαιότερα και Γκιουμουλτζίνα ή Γκιουμουρτζίνα και στα μεσαιωνικά ελληνικά Κουμουτζηνά, Κομοτηναί ή Κομοτηνά, παρουσιάζει μακρά ιστορία. Σύμφωνα με την Μπάλλα (2007) το πόλισμα Κομοτηνή υπήρχε ήδη τον 5ο αιώνα π.Χ. και συνδέεται με την ομώνυμη κόρη του ζωγράφου Παρρασίου, του οποίου το όνομα έχει δοθεί σε μια από τις γνωστές οδούς της σημερινής πόλης. Ενώ, σύμφωνα με τον Οθωμανό χρονογράφο και περιηγητή Εβλιγιά Τσελεμπή (Βιβλίο Ταξιδιών, 1050/1640 - 1087/1676) η Κομοτηνή οφείλει το όνομα της σε έναν Εβραίο ο οποίος είχε το κινέζικο όνομα Κουμλου-τσιν. Καμία από τις παραπάνω εκδοχές για την προέλευση δεν έχει επιβεβαιωθεί με ακρίβεια μέχρι σήμερα.

Η ανθρώπινη παρουσία στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης φτάνει στο τέλος της Μέσης Παλαιολιθικής περιόδου και συγκεκριμένα στα 35.000 π.Χ. (Σεβαστούδη, 2010) ενώ έρευνες στο νοτιοανατολικό άκρο της πεδιάδας της Ροδόπης, μεταθέτουν το χρονικό όριο της ανθρώπινης εγκατάστασης στα 100.000 π.Χ.

Ο Ηρόδοτος περιγράφει ως πρώτους κατοίκους της Θράκης φυλές των αρχαίων Θρακών, τους οποίους θεωρεί ότι αποτελούν το μεγαλύτερο μετά τους Ινδούς έθνος. Θεωρείται ότι οι Θράκες ήταν συγγενείς των Ελλήνων κι έτσι η αποδοχή του ελληνικού πολιτισμού υπήρξε εύκολη για αυτούς (Καψής, 1982). Παραδείγματος χάριν, ο Ξενοφών στο έργο του Κύρου Ανάβασις (VII. 2, 31) γράφει πως «ο βασιλιάς της Θράκης Σεύθης ο Β', του έλεγε ότι οι Θράκες δεν θα παραβιάσουν ποτέ την συμμαχία με τους Αθηναίους, με τους οποίους, όπως είναι γνωστό, είναι συγγενείς ...». Επιπρόσθετα, ο Ηρόδοτος (Ιστ., Η. 116, Διόδωρου του Σικελιώτου, Ε. 11) γράφει ότι «όταν στην εποχή του Μαρδονίου τα παιδιά του Θράκα βασιλιά των Βισαλτών εκστράτευσαν με τους Πέρσες κατά των Ελλήνων, ο πατέρας τους βασιλιάς θεώρησε την πράξη τους προσβολή για την συγγένεια που είχαν οι Θράκες με τους Έλληνες και μετά την επιστροφή τους, τύφλωσε και τα έξι παιδιά του...».

Σύμφωνα με αρχαιολογικά ευρήματα που χρονολογούνται από τον 20 αιώνα μ.Χ. έως τον 4^ο αιώνα μ.Χ. η Κομοτηνή ως οικισμός ανάγεται στο 2ο αιώνα μ.Χ. Κατά τη βυζαντινή εποχή ανεγέρθηκαν τα τείχη της πόλης, τα οποία σώζονται μέχρι και σήμερα, τον 4ο αιώνα μ.Χ. από τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο Α' (Κυριακίδης, 1954). Αυτά τα τείχη κατά τη Ρωμαϊκή εποχή ήταν ένα από τα πολλά διάσπαρτα φρούρια κατά μήκος της Εγνατίας οδού, τα οποία υπήρχαν στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης.

Αλλά, εκείνη την εποχή σημαντική πόλη ήταν η γειτονική της Κομοτηνής Μαξιμιανούπολη, η οποία παλαιότερα γνωστή ως Πορσούλις και αργότερα μετονομάστηκε σε Μοσυνούπολη τον 8ο-9ο αιώνα (Σιγούρος, 1997). Τότε, Η Κομοτηνή αποτελούσε έναν από τους πολλούς κόμβους της Εγνατίας. Συγκεκριμένα, ήταν ένας κόμβος προς τη βόρεια κατεύθυνση και μέσα από το πέρασμα της σημερινής Νυμφαίας οδηγούσε στην κοιλάδα του Άρδα, τη Φιλιππούπολη δηλαδή η σημερινή πόλη του Πλόβντιβ και τη βυζαντινή Βερόη δηλαδή τη σημερινή Στάρα Ζαγόρα (Kiel, 1971).

Η Κομοτηνή κατά τη Μεσοβυζαντινή περίοδο ανήκε στο Θέμα Μακεδονίας και τον 9ο αιώνα ανήκε στο Θέμα Βολερού, ενώ μέχρι τότε αποτελούσε φρούριο ήσσονος σημασίας. Το 1207 υπήρξε μια ημερομηνία σταθμός στην ιστορία της πόλης λόγω της επιδρομής του τσάρου της Βουλγαρίας Ιβάν Α΄. Τη συγκεκριμένη χρονολογία η Κομοτηνή αποτέλεσε καταφύγιο προσφύγων από τα γύρω φρούρια που καταστράφηκαν π.χ. της Μοσυνόπολης.

Η πόλη αναφέρεται ως Κουμουτζηνά το 1331 από τον Ιωάννη Στ' Καντακουζηνό. Τον επόμενο χρόνο, το 1332 ο Ανδρόνικος Γ' Παλαιολόγος στρατοπέδευσε στην Κομοτηνή για να αντιμετωπίσει τον Τούρκο ηγεμόνα της Σμύρνης Ομούρ στο χωριό Παναγία, κοντά στη Μονή Παναγίας Βαθυρρύακος, που σήμερα είναι γνωστή ως Φατύρρυακα. Με το κοντινότερο στο σημερινό όνομα της, Κομοτηνά ή Κομοτηναί, αναφέρεται το 1341 από τον ιστορικό Νικηφόρο Γρηγορά. Όμως, οι ταραχές για τους Κομοτηναίους δεν τερματίστηκαν εκεί. Δυο χρόνια αργότερα, το 1343, που ξέσπασε εμφύλιος μεταξύ του Ιωάννη ΣΤ' Καντακουζηνού και Ιωάννη Ε' Παλαιολόγου, η Κομοτηνή πήρε μέρος στην παράταξη του Καντακουζηνού μαζί με τα γειτονικά φρούρια Ασωμάτου, Παραδημής, Κρανοβουνίου και Στυλαρίου. Έναν χρόνο αργότερα ο Καντακουζηνός κατέφυγε στην Κομοτηνή για να βρει σωτηρία μετά από μάχη με τα στρατεύματα του Ομούρ και του Βούλγαρου συμμάχου του, Μομιτζίλου.

Ύστερα από τα πολυτάραχα βυζαντινά χρόνια ακολούθησε η οθωμανική περίοδος κατά την οποία η πόλη επεκτάθηκε και εκτός των τειχών. Όμως, η ιστορία της οθωμανικής παρουσίας στη Θράκη απλώνεται σε προγενέστερες περιόδους και – πέρα από τις ιστορικές επιστημονικές προσεγγίσεις – εξηγείται με έναν μύθο. Αυτός ο μύθος παρατίθεται με συντομία σε αυτό το σημείο της εργασίας διότι παρουσιάζει αρκετό ενδιαφέρον. Λέγεται ότι ο Μουράτ Β΄, ο οποίος βασιλεύει στα μέσα του

δέκατου πέμπτου αιώνα, είχε ένα όνειρο μια νύχτα. Αργότερα, όλοι πίστεψαν ότι το όνειρο αυτό ήταν προφητικό: είδε έναν άντρα ντυμένο με λευκά ρούχα, σαν προφήτης, ο οποίος πήρε το δαχτυλίδι που φορούσε ο γιος του στο μεσαίο δάχτυλό του και το μετέφερε στο δεύτερο δάχτυλο. Τότε το έβγαλε και το έβαλε στο τρίτο. Αφού πέρασε το δαχτυλίδι και στα πέντε δάχτυλα, το πέταξε μακριά και εξαφανίστηκε. Ο Μουράτ κάλεσε τα χότζα και τους συμβούλους του και τους ζήτησε να ερμηνεύσουν αυτό το όνειρο γι' αυτόν. Οι ερωτηθέντες είπαν: «Αναμφίβολα, το νόημα είναι ότι μόνο πέντε βασιλιάδες από τη σειρά σας θα βασιλεύουν. τότε μια άλλη δυναστεία θα καταλάβει το βασίλειο. " Λόγω αυτού του ονείρου, αποφασίστηκε ότι κανένα μέλος των παλαιών και ευγενών οικογενειών, δηλαδή του Turahanoğlu, του Mihaloğlu, του Evrenos και του Malkoçoğlu, δεν θα διοριζόταν μπεϊλερμπεϊ ή βεζίρης και θα έπρεπε να περιοριστούν στο αξίωμα των akinci, δηλαδή, των ανωτέρων ιππέων. Αυτές οι οικογένειες των akinci βρίσκονταν υπό τη διοίκηση του μπεϊλερμπεϊ. Όλες αυτές οι οικογένειες ήλπιζαν να βασιλέψουν, αλλά, λόγω του ονείρου του Μουράτ, είχαν στερηθεί της σημαντικής τους εξουσίας. Αυτό το ανέκδοτο, που ελήφθη από ένα ανώνυμο ελληνικό χρονικό του δέκατου έβδομου αιώνα, υποδηλώνει μια μακροχρόνια ένταση μεταξύ της μεθοριακής δραστηριότητας και του σχηματισμού του κράτους στην πρώιμη Οθωμανική Αυτοκρατορία κατά τη διάρκεια του 14ου αιώνα. Ανεξάρτητα από τις κυριολεκτικές ερμηνείες αυτού του αποσπάσματος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η συμβολική σημασία της αναφοράς του στην οικογένεια Έβρενος. Όπως εξηγεί το πρόσφατο βιβλίο του Heath Lowry, ο Έβρενος ήταν υπεύθυνος για την κατάκτηση τμημάτων της Θράκης κυρίως υπό τον βασιλιά Οθωμανού σουλτάνου Μουράτ Α' (1361–1389). Καθοδηγούμενοι από τον Μουράτ Ι για να κατακτήσει τα εδάφη της Θράκης και των Βαλκανίων, οι ηγέτες των akinci, μεταξύ των οποίων ο Έβρενος ήταν από τους πρώτους που απολάμβαναν αυτονομία στις κατακτημένες περιοχές. Η πολιτική ένταση μεταξύ της Βιθυνίας και της Θράκης συμπίπτει περίπου με τη δεκαετία μετά την απώλεια της Καλλίπολης το 1366, περίπου όταν χτίστηκε το Ιμαρέτ στην Κομοτηνή. Επιπλέον, ο Μουράτ Ι είναι γνωστός για το διορισμό ενός ανακριτή kadı (στρατιωτικού δικαστή) και για πρώτη φορά ενός ουτς μπεϊ (άρχοντα των συνόρων). Ο διορισμός των πρώτων αποτέλεσε ένα κρίσιμο βήμα για τον προσδιορισμό των ορίων μεταξύ διαφορετικών τμημάτων της κοινωνίας - της άρχουσας τάξης και της υπόλοιπης κοινωνίας - ενώ η τελευταία υπονοεί την ανάπτυξη της διοικητικής πολιτικής που χωρίζει το κέντρο και από την περιφέρεια. Ήταν επίσης κάτω από τη βασιλεία του Μουράτ η κατάκτηση περιοχών

στη Θράκη, αλλά και η επιβολή φόρων στη σημαντικότερη λεία τους: στους σκλάβους. Αυτά αναφέρονται εν συντομία σχετικά με την πρώιμη Οθωμανική παρουσία στην Θράκη. Αφήνοντας στην άκρη τον μύθο και τη σύνδεση του με την πραγματικότητα, η εργασία προχωρά στην παρουσίαση της εξελικτικής πορείας της πόλης παραθέτοντας τεκμήρια και επίσημα ιστορικά στοιχεία.

Σε απογραφή το 1519 καταγράφηκε ότι στην Κομοτηνή υπήρχαν 393 μουσουλμανικά νοικοκυριά με 197 άγαμους μουσουλμάνους κατοίκους, 42 χριστιανικά νοικοκυριά με έξι άγαμους Χριστιανούς κατοίκους και 8 χήρες, 19 εβραϊκά νοικοκυριά με 5 άγαμους Εβραίους. Σε μετέπειτα απογραφή το 1530 καταγράφηκε ότι στην Κομοτηνή υπήρχαν 17 γειτονιές με τουρκικά ονόματα (μαχαλάδες), ένα ισλαμικό τέμενος (τζαμί), 15 μαστζίντ (μικρότεροι ισλαμικοί ναῖσκοι), 4 ζαβιγιέ (ισλαμικά εκπαιδευτικά ινστιτούτα), τέσσερα σχολεία και μια εκκλησία (Kiel, 2004). Αντίθετα, ο Γάλλος περιηγητής Πιέρ Μπελόν γράφει ότι γύρω στα 1540 στην Κομοτηνή κατοικούσαν Έλληνες και λίγοι Τούρκοι, για την ακρίβεια αναφέρει *«Βρήκαμε μια μικρή πόλη Commercine ("Κομμερσίνια" - εννοεί Γκιουμουλτζίνα - Κομοτηνή), που είναι μισή μέρα δρόμο μακριά από τη Μπουρού)σημερινή λίμνη Βιστωνίδα), όπου είχε ό,τι είδος κρέας θέλαμε να αγοράσουμε. Έχει ερείπια ενός μικρού κάστρου, και μέσα είναι η εκκλησία των Ελλήνων χριστιανών. Γιατί στον οικισμό κατοικούν Έλληνες και λίγοι Τούρκοι»* (Kiel, 1971).

Ήδη από τον 16ο αιώνα σχηματίστηκε η εβραϊκή κοινότητα της Κομοτηνής, η οποία αποτελούνταν από Σεφαραδίτες Εβραίους. Οι Σεφαραδίτες Εβραίοι που κατοικούσαν στην Κομοτηνή δραστηριοποιούνταν στον τομέα του εμπορίου υφασμάτων, μεταξιού και μαλλιού και τις τραπεζικές εργασίες (Σταμούλης, 2011-10-05). Οι Εβραίοι της Κομοτηνής ζούσαν περίπου από το 1500 μέχρι το 1943 στη δική τους συνοικία μέσα στο χώρο του βυζαντινού φρουρίου που ονομαζόταν Εβραγιά. Σε αυτή τη συνοικία βρισκόταν η συναγωγή, που ήταν το κέντρο της εβραϊκής ζωής. Η Εβραϊκή κοινότητα της Κομοτηνής παρουσίαζε μια ιδιαιτερότητα - υπήρχαν Εβραίοι αγρότες και κτηματίες, κάτι που δεν συναντιόνταν σε καμία άλλη περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (Ριτζαλέο). Ο εβραϊκός πληθυσμός της Κομοτηνής αυξήθηκε σημαντικά στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, όταν εγκαταστάθηκαν (Σταμούλης, 2011-10-05). Ανάμεσα τους ήταν άνθρωποι που ασχολούντο με χονδρεμπόριο καπνών και σιτηρών, καθώς και με τραπεζικές εργασίες.

Εικόνα: Συναγωγή στον εβραϊκό συνοικισμό – Εβραγιά – Κομοτηνής

Στα τέλη του 16^{ου} αιώνα και ειδικότερα το 1585 η μουσουλμανική κοινότητα της Κομοτηνής ίδρυσε το μεντερές δηλαδή το ιεροσπουδαστήριο του Γενί τζαμιού. Το μεντερέ του Γενί Τζαμί είχε χωρητικότητα 104 μαθητών και 19 δωμάτια.

Η ανάπτυξη της πόλης πιθανότητα βρισκόταν στο αποκορύφωμα της μεταξύ του 16ου και 17ου αιώνα (Kiel, 1971). Ο Εβλιγιά Τσελεμπή που επισκέφτηκε την πόλη το 1667-8, περιγράφει το φρούριο της πόλης ως στερή κατασκευή από τούβλα και πέτρες το οποίο κατοικείτο από πολλούς Εβραίους. Ο ίδιος επισημαίνει ότι τον 17ο αιώνα η Κομοτηνή έχει αναπτυχθεί καθώς έχει 4.000 πλούσια σπίτια χτισμένα από πέτρα, 16 μαχαλάδες (συνοικίες), 5 τεμένη της Παρασκευής καθώς και 11 ισλαμικά τεμένη, 2 χαμάμ, 2 ιμαρέτ (πτωχοκομεία), 5 μεντρεσέδες (ισλαμικά σχολεία), 7 μακτάμπ (σχολεία βασικής εκπαίδευσης), 17 χάνια (καραβάν σεράι) και 400 καταστήματα. Αν και οι περιγραφές του Οθωμανού χρονογράφου και περιηγητή θεωρούνται έμπιστες από τους σύγχρονους μελετητές, υπάρχουν αμφισβητήσεις για τον αριθμό των 4.000 σπιτιών, ο οποίος θεωρείται υπερβολικός (Kiel, 2004).

Η εμφάνιση των Αρμενίων πραγματοποιείται στα μέσα του 18ου αιώνα, ενώ στις 25 Νοεμβρίου του 1834 εγκαινιάστηκε ο αρμένικος ναός. Ο πρώτος αρμένικος ναός της Κομοτηνής χτίστηκε σε οικόπεδο της αρμένικης κοινότητας και σήμερα σώζεται η κτητορική επιγραφή όπου αναγράφεται το έτος κατασκευής καθώς και το ποσό που

χρησιμοποιήθηκε για την ανέγερση του. Ωστόσο, η χρονολογία εμφάνισης των Αρμενίων στην Κομοτηνή δεν είναι βέβαιη, καθώς υπάρχουν τάφοι Αρμενίων που χρονολογούνται από το τέλος 17ου αιώνα κατά την άποψη μελετητών (Χατζόπουλος, 2009).

Αναφορικά με την ιστορία της Κομοτηνής κατά τον 19^ο αιώνα ο Άγγλος περιηγητής Έντουαρντ Ντάνιελ Κλάρκ γράφει ότι το 1801 η Κομοτηνή είχε χίλιες εστίες, εκ των οποίων οι τετρακόσιες ανήκαν σε Έλληνες, εξήντα σε Εβραίους, δεκαπέντε σε Αρμένιους και πεντακόσιες είκοσι πέντε σε Τούρκους. Το όνομα της πόλης αναφέρεται ως Gymmergine (Σιγούρος, 1997). Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα η Κομοτηνή αποτέλεσε την έδρα του σαντζακίου της Γκιουμουλτζίνας. Το σαντζάκι της Γκιουμουλτζίνας ιδρύθηκε το 1867 (Θρακικός Ηλεκτρονικός Θησαυρός). Οι δεκαετίες που ακολούθησαν χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερη ακμή που οφείλονταν στην επεξεργασία και το εμπόριο καπνού. Την εποχή αυτή, οι Έλληνες, οι οποίοι ευνοήθηκαν αρκετά από τα μεταρρυθμιστικά μέτρα υπέρ της ανεξιθρησκείας, ανέπτυξαν σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες.

Σχετικά με την ιστορία της Κομοτηνής τον επόμενο αιώνα (20^ο αιώνα) αξίζει να αναφερθεί ότι στις αρχές του αιώνα εγκαταστάθηκαν στην πόλη μουσουλμάνοι πρόσφυγες από την Ανατολική Ρωμυλία και τη Βοσνία, ενώ ο μουσουλμανικός πληθυσμός υπερτερούσε στην ευρύτερη περιοχή του σαντζακίου (Fleet, 2009) και (Pentzopoulos, 7 Οκτωβρίου 2002). Ωστόσο, αναφέρεται ότι το 1913 στο σαντζάκι Γκιουμουλτζίνας, οι Έλληνες χριστιανοί Ορθόδοξοι αποτελούσαν το 50% του συνολικού πληθυσμού (Βακαλόπουλος 2004). Η περίοδος της Τουρκοκρατίας κράτησε 549 έτη και έληξε κατά τον Α Βαλκανικό Πόλεμο. Συγκεκριμένα, τον Οκτώβριο του 1912 η πόλη πέρασε στην κατοχή των Βουλγάρων. Οι Βούλγαροι πραγματοποίησαν διωγμούς κατά Ελλήνων, Πομάκων και Τούρκων (Σιδηράς, 2011-05-14) ενώ το 1912-13 πολλοί Εβραίοι μετανάστευσαν σε μεγάλες πόλεις, όπως στη Θεσσαλονίκη και στην Κωνσταντινούπολη (Παπαστρατής, 2002-04-03). Παράλληλα, από το 1912-3 έως και έως το 1918 εγκαταστάθηκαν στην Κομοτηνή Αρμένιοι πρόσφυγες (Ζατζόπουλος, 2009). Ύστερα από πολυτάραχα χρόνια και γεγονότα, ανάμεσα στα οποία συμπεριλαμβάνονται και οι ανεξαρτητοποιήσεις της περιοχής ως κρατιδίου, την επανακατάληψη από τους Βουλγάρους, την κατάληψη από τους Γάλλους κλπ, η περιοχή ενσωματώθηκε στον εθνικό κορμό την 14η Μαΐου 1920 (Σιδηράς, 2016-05-16).

2.4 Αναφορά στο Ιμαρέτ σαν ίδρυμα

Σε αυτή την ενότητα της εργασίας πραγματοποιείται η παρουσίαση του Ιμαρέτ ως ιδρύματος. Ιμαρέτ ή ιμαρετχάνε ήταν φιλανθρωπικές οργανώσεις που ιδρύονταν στην Οθωμανική αυτοκρατορία με σκοπό να βοηθήσουν τους φτωχούς και όσους είχαν ανάγκη (Ergin,1939). Αρχικά, στα ιμαρέτ προσφέρονταν φαγητό, ρούχα και ιατρική περίθαλψη σε όσους έρχονταν από άλλη πόλη, στους ταξιδιώτες, στους φτωχούς, στους άρρωστους. Στην αρχή δόθηκαν τρόφιμα, υγεία και ρούχα στους ανθρώπους που προέρχονταν από την πόλη, στους επιβάτες, στους φτωχούς και σε όσους είχαν ανάγκη. Στα μετέπειτα χρόνια τα ιμαρέτ μετατράπηκαν σε ιδρύματα όπου προσφέρονταν μόνο δωρεάν φαγητό (Şemsüddin Sami) . Στα χρόνια του Μωάμεθ του Πορφητή ο χρόνος για τη δωρεάν διαμονή των φιλοξενούμενων, των ξένων και των ταξιδιωτών και τη κάλυψη των αναγκών τους στα ιμαρέτ είχε οριστεί στις τρεις ημέρες. Με το πέρας των τριών ημερών ο φιλοξενούμενος όφειλε να φύγει από το ιμαρέτ. Δεν ήταν δυνατή η παραμονή επί πληρωμής. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι η διανομή φαγητού και η προσφορά ιατρικής περίθαλψης συχνά προσέδιδε στα Ιμαρέτ λειτουργία ισοδύναμη με τα νοσοκομεία (Ö. Lütfi Barkan). Η χρήση του όρου Ιμαρέτ, αλλά και του αντίστοιχου ιδρύματος διαφέρει στους Οθωμανούς από τους Σελτζούκους ή και τους προγενέστερους. Στους Σελτζούκους και τους προγενέστερους το ιμαρέτ, πέρα από πτωχοκομείο σήμαινε έναν πολυχώρο όπου στεγάζονταν δημόσια κτήρια, ενώ η σημασία του πτωχοκομείου αποδόθηκε στα ιμαρέτ για πρώτη φορά το 1336 από τον Ορχάν Μπέη στο πτωχοκομείο που είχε ιδρύσει στο όνομα του στην περιοχή Ιζνίκ (Mehmet Şeker-Ziya Kazıcı). Κατά τα χρόνια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας ο χώρος όπου στεγάζονταν το πτωχοκομείο (ιμάρετ) ήταν ο ίδιος με αυτόν που περιλαμβάνονταν το τζαμί (cami), το σχολείο (medrese), το ξενοδοχείο για φιλοξενούμενους (misafirhane), το ορφανοτροφείο (darü'l-aceze) και το νοσοκομείο (hastahane). Με άλλα λόγια, πρόκειται για έναν ενιαίο συγκρότημα που ονομαζόταν κιουλιγιέ (külliye). Όμως, κανένα από τα υπόλοιπα κτήρια μέσα σε αυτό το συγκρότημα πέραν του οικοτροφείου δεν ονομάζονταν ιμαρέτ (Ömer Lütfi Barkan). Σχεδόν σε κάθε τέτοιο συγκρότημα υπήρχε ένα ιμαρέτ. Γενικά, τα ιμαρέτ χτίζονταν σε τετράγωνα οικοδομήματα τα οποία είχαν μια αυλή εσωτερική αυλή, μια κουζίνα, ένα αρτοποιείο, μια τραπεζαρία και τα

γραφεία της διοίκησης (Barkan, 1962). Οι μονάδες από τις οποίες απαρτίζονταν τα ιμαρέτ αυξάνονταν ή ελαττώνονταν ανάλογα με τις ανάγκες του λαού (Demir, 1998). Στη συνέχεια δίνεται μια φωτογραφία ενός ιμαρέτ, με σκοπό να φανεί παρακάτω η ομοιότητα με τα ιμαρέτ στα οποία γίνεται αναφορά στην παρούσα εργασία.

Εικόνα: Πρόσοψη ενός ιμαρέτ

Η προέλευση αυτών των ιδρυμάτων βασίστηκε στην εκπλήρωση των θρησκευτικών καθηκόντων του Ισλάμ που ονομαζόταν «zek't ve fitre» και σήμανε την υποχρέωση των εύπορων να νοιάζονται για τους αδύναμους κάνοντας δωρεές. Εκτός από χρήματα, συγκεντρώνονταν τρόφιμα και άλλα είδη τα οποία προορίζονταν για χρήση στα ιμαρέτ. Ένα ιμαρέτ στην Κωνσταντινούπολη πρόσφερε καθημερινά τροφή και φροντίδα περίπου σε 4-5 χιλιάδες άτομα λαμβάνουν καθημερινά φαγητό. Αυτοί οι αριθμοί θα αυξάνονταν σε ημέρες εκδηλώσεων και περιόδους εορτών. Οι ιδρυτές των ιμαρέτ ήταν υποχρεωμένοι να δωρίζουν τις περιουσίες τους σε αυτά, ενώ οι εύποροι και τα μέλη της διοίκησης των ιμαρέτ είχαν κι αυτοί την υποχρέωση να συνεισφέρουν χρηματικά για την κάλυψη των αναγκών των ιμαρέτ. Η συμμετοχή ως μέλος της διοίκησης ενός ιμαρέτ ήταν προαιρετική και εθελοντική, αλλά αντιλαμβάνονταν ως μεγάλη τιμή. Ακόμη, ένα ιμαρέτ ήταν δυνατόν να ανήκει σε κάποιο βακούφι (κοινωφελές ίδρυμα) και τα βακούφια ιδρύονταν από σημαντικά πρόσωπα ή εύπορες οικογένειες (Yenen, 1988).

2.5 Ιμαρέτ Κομοτηνής

Το Ιμαρέτ Κομοτηνής αποτελεί το κτήριο όπου στεγάζεται το Εκκλησιαστικό Μουσείο Κομοτηνής. Από αυτό, εξάλλου, προέρχεται η ονομασία Εκκλησιαστικό Μουσείο – Ιμαρέτ Κομοτηνής.

Πρώτα απ' όλα είναι ωφέλιμο να γίνει αναφορά στην τοποθεσία του Ιμαρέτ Κομοτηνής, καθώς και σε άλλα βασικά στοιχεία της ιστορίας και της αρχιτεκτονικής του.

Το Ιμαρέτ της Κομοτηνής είναι χτισμένο στο δυτικό τμήμα της πόλης της Κομοτηνής. Σήμερα βρίσκεται ανάμεσα σε σύγχρονες οικοδομές. Από τις σύγχρονες οικοδομές και πολυκατοικίες προβάλλει η στέγη του Ιμαρέτ.

Το σημείο όπου επιλέχθηκε να χτιστεί το Ιμαρέτ βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τα ανατολικά τείχη του βυζαντινού κάστρου των Κουμουτζηνών. Το βυζαντινό κάστρο αποτελούσε ένα μικρό φυλάκιο στην περιφέρεια της Μοσυνόπολης. Αναφορά στο βυζαντινό κάστρο, όπως και στη Μοσυνούπολη που ήταν διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο της περιοχής και συνηθισμένο σταθμό των αυτοκρατορικών στρατευμάτων πάνω στη βασική οδική αρτηρία από Κωνσταντινούπολη προς Δύση, έχει γίνει σε προηγούμενη ενότητα της εργασίας.

Το Ιμαρέτ, το οποίο βρίσκεται σε αυτή την τοποθεσία, αποτελεί ένα από τα παλαιότερα οθωμανικά μνημεία της Θράκης. Το Ιμαρέτ σηματοδοτεί την επέκταση και επικράτηση των Οθωμανών στην περιοχή (1360-1380).

Ιδρυτής του Ιμαρέτ Κομοτηνής ήταν ο Γαζή Εβρενός, ο οποίος ήταν και κατακτητής της πόλης. Ο Γαζή Εβρενός Πασάς ήταν ο κύριος κατακτητής των Βαλκανίων. Λόγω των νικών και των κατακτήσεων τού αποδόθηκε η τιμητική ονομασία Γαζή, λέξη αραβικής προέλευσης που αναφέρεται σε αυτόν που αγωνίζεται κατά των απίστων και σημαίνει ο "νικητής, ο τροπαιοφόρος". Ο Γαζής Εβρενός πασάς γεννήθηκε το 1288 στο Παλαιόκαστρο (Μπαλίκεσιρ). Ήταν εξισλαμισμένος χριστιανός, πιθανόν ηπειρώτικης καταγωγής, από την οικογένεια των Βρανάδων, γι' αυτό ήταν γνωστός και με το όνομα Βρανέζης, Βρινέζης, Εβρενός, Αβρανέζης. Ο Γαζή Εβρενός Πασάς διετέλεσε στρατηγός τεσσάρων σουλτάνων του Ορχάν, του Βαγιαζήτ Α', του Μωάμεθ Α' και του Μουράτ Α'. Όπως αναφέρεται, πριν αλλαξοπιστήσει ο Εβρενός ήταν διοικητής της Βυζαντινής Προύσας. Στην Προύσα διαπραγματεύτηκε με τον Έλληνα στην υπηρεσία του σουλτάνου Ορχάν Κιοσέ Μιχάλ την παράδοση της πόλης στους Οθωμανούς. Το 1361 ο Εβρενός Πασάς ξεκίνησε από τα Ύψαλα, η οποία είναι μια μικρή πόλη 5 χιλιόμετρα μετά το τελωνείο των Κήπων στη σημερινή Τουρκία, σταλμένος από τον σουλτάνο Μουράτ Α' με σκοπό να κατακτήσει την Θεσσαλονίκη, κατακτώντας όμως και όλες τις πόλεις που συναντούσε μπροστά του. Τότε πραγματοποίησε και την κατάληψη της Κομοτηνής 1362-63. Η κατάληψη της Κομοτηνής συνοδευόταν από την κατάληψη ολόκληρης της Ροδόπης. Με την ολοκλήρωση της κατάκτησης της περιοχής εγκαθίδρυσε την οθωμανική κυριαρχία, η οποία κράτησε 560 περίπου χρόνια. Η έλευση του Εβρενός Πασά στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης τον 14^ο αιώνα μ.Χ. αναφέρεται ως καταστροφική. Επισημαίνεται ότι το πέρασμα του από την περιοχή άλλαξε που άλλαξε την μορφή της πόλης όχι μόνο με καταστροφικά αποτελέσματα αλλά και με οθωμανικά μνημεία, μερικά από τα οποία διασώζονται μέχρι σήμερα.

Μετά την Θράκη, ο Γαζή Εβρενός Πασάς κατέλαβε τη Μακεδονία. Αργότερα, το 1385 εγκατέστησε το στρατηγείο του στην πόλη των Γιαννιτσών για να διασφαλίζει την ισορροπία, κρατώντας υπό έλεγχο με εξορμήσεις κατά των Βυζαντινών και των άλλων ηγεμόνων της Βλαχίας και της Πελοποννήσου. Υπάρχουν εκδοχές που ιστορούν τον Γαζή Εβρενός Πασά να πέθανε σε ηλικία 129 ετών. Ο τάφος του βρίσκεται στα Γιαννιτσά και όταν απεβίωσε οι Οθωμανοί ανήγειραν μαυσωλείο πάνω

από τον τάφο του. Σήμερα στο Μουσείο εκτίθεται μαρμάρινη ενεπίγραφη πλάκα όπου μας αναφέρει και την ακριβή χρονολογία του θανάτου του, Τετάρτη 17 Νοεμβρίου 1417(Ανδρούτσος, Π. Εβρενός).

Μια πληροφορία που αξίζει να σημειωθεί για την οικογένεια του Γαζή Εβρενός είναι ότι πρόκειται για τη μοναδική οικογένεια της οθωμανικής ιστορίας που την καθιστούσαν ισότιμα με την αυτοκρατορική.

Μετά την κατάκτηση της από τους Οθωμανούς, η Κομοτηνή πήρε μια καινούρια μορφή, όμως η μετατροπή του εθνικού χαρακτήρα της δεν ήταν ούτε εύκολη ούτε σύντομη. Όπως αναφέρονται σε Οθωμανικά γραπτά χρειάστηκαν ιδιαίτερες προσπάθειες για την αλλαγή του εθνικού χαρακτήρα της πόλης της Κομοτηνής και την ενσωμάτωση της στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Σύμφωνα με ένα οθωμανικό γραπτό το 1530, δηλαδή 200 χρόνια περίπου μετά την κατάκτηση, στην πόλη λειτουργεί μόνο ένα τζαμί του Γαζή Εβρενός και λίγα μετζίτια.

Η κατάκτηση της Κομοτηνής από τους Οθωμανούς συνοδεύτηκε και από την αλλαγή του πληθυσμού της. Ο Γαζή Εβρενός Πασάς όταν κατέλαβε την πόλη εγκατέστησε ορισμένους Οθωμανούς. Οι Οθωμανοί που εγκαταστάθηκαν στην Κομοτηνή ασκούσαν καταπίεση στους Έλληνες με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να εγκαταλείψουν την πόλη και να μετοικήσουν σε μια περιοχή 22 χιλιόμετρα έξω από την Άρτα. Εκεί ίδρυσαν ένα χωριό με το όνομα Κουμουτζάδες ή Κουμτζάδες. Οι πρώην Κομοτηναίοι οι οποίοι ίδρυσαν τον προαναφερόμενο οικισμό, το 1927 άλλαξαν το όνομα του οικισμού των Κουμουτζάδων σε Αμμότοπος όπως ονομάζεται μέχρι σήμερα.

Η καταπίεση από τους Οθωμανούς υπήρξε τόσο μεγάλη που όταν το 1449 πλησίαζαν οι Οθωμανοί στην Άρτα οι κάτοικοι των Κουμουτζάδων κατέφυγαν εκ νέου στην Πελοπόννησο ιδρύοντας νέο οικισμό με το όνομα Βέρβιτσα. Η Βέρβιτσα αργότερα ονομάστηκε Τρόπαια και ανήκει σήμερα στο νομό Αρκαδίας. Μετά από 9 χρόνια καταλείφθηκε και αυτή η περιοχή από τον Μωάμεθ τον Πορθητή. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1821 πολλοί από αυτούς τους Κομοτηναίους ακολούθησαν τον Κολοκοτρώνη και άλλους οπλαρχηγούς.

Μετά, λοιπόν, την τοποθέτηση πολλών Οθωμανών στην Κομοτηνή, η πόλη απέκτησε μεγάλη σημασία για τους Οθωμανούς αφού μετατράπηκε σε πρώτη έδρα του Εβρενός Πασά. Σε αυτή τη φάση ανήκει η οικοδόμηση πολλών κτηρίων. Με εντολή του

Εβρενός Πασά χτίστηκαν αρκετά δημόσια κτήρια. Για την οικοδόμηση αυτών των κτηρίων χρησιμοποιήθηκαν πολλά οικοδομικά υλικά από το κάστρο της πόλης, όπως συνηθιζόταν μετά από κατακτήσεις καινούριων περιοχών. Στα κτήρια εφαρμόστηκε βυζαντινή τεχνική όπως συνηθιζόταν στα πρώτα οθωμανικά κτίσματα.

Την περίοδο αυτή χτίστηκαν τα χαμάμ (λουτρά) της Κομοτηνής. Τα ερείπια του σώζονταν μέχρι το 1970, οπότε και γκρεμίστηκαν και στην θέση τους ο Δήμος Κομοτηνής έχτισε το Α' ΚΑΠΗ. Η τοποθεσία των χαμάμ βρίσκεται αρκετά κοντά στην τοποθεσία του Ιμαρέτ, σε μια απόσταση ενός με δυο λεπτών πεζής μετακίνησης. Τότε χτίστηκε και το Ιμαρέτ (πτωχοκομείο). Το Ιμαρετ της Κομοτηνής ήταν ένα οικοδόμημα με τρεις χώρους. Συγκεκριμένα χτίστηκε το 1370-1380 και αποτελεί ένα από τα αρχαιότερα οθωμανικά μνημεία της Ευρώπης. Στην πρώτη φάση μετά την ανέγερση του, το Ιμαρέτ αποτελούσε τόπο συγκέντρωσης των **αχήδων**, που λόγω των εξαιρετικών τους ικανοτήτων, είχαν επιφορτισθεί από τους σουλτάνους Μουράτ Α' και Βαγιαζήτ Α' με την διεκπεραίωση του εξισλαμισμού της Θράκης στην πρώιμη οθωμανική περίοδο.

Επίσης, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα ο Γαζή Εβρενός έχτισε και το Εσκή Τζαμί (παλαιό τζαμί). Το Εσκή Τζαμί βρίσκεται δίπλα στο Ιμαρέτ. Τα δυο κτήρια επικοινωνούν με διάδρομο (παρακάτω εικόνα).

Το Εσκή Τζαμί πρωτοιδρύθηκε από τον Γαζή Εβρενός ως μετζίτ. Την σημερινή του μορφή πήρε την σημερινή μετά από τρεις επεκτάσεις. Σύμφωνα όμως με οθωμανική απογραφή της Αδριανούπολης το 1892 στο τζαμί υπήρχε επιγραφή σε μη οθωμανική

γλώσσα οπότε πιθανολογείται και επαληθεύεται ότι εκεί που ίδρυσε ο Εβρενός το Μετζίτ και αργότερα τζαμί καθώς επίσης και στο Ιμαρέτ όντως υπήρχε αυτός ο βυζαντινός ναός που έμεινε στην μνήμη των χριστιανών.

Το συγκρότημα του Ιμαρέτ και το παρακείμενο Εσκή τζαμί σηματοδοτούν τη νέα φάση στην οικιστική ανάπτυξη της πόλης.

Σε μεταγενέστερα χρόνια, όταν η πόλη της Κομοτηνής βρισκόταν υπό Βουλγαρική κατοχή στα τέλη του 19ου αιώνα το ανατολικό διαμέρισμα του Ιμαρέτ μετατράπηκε σε παρεκκλήσιο τιμώμενο στο όνομα του Αγίου Βόριδος. Αυτό επιβεβαιώνεται από εγχάρακτη επιγραφή με σλαβικούς χαρακτήρες, η οποία αποκαλύφθηκε στο τόξο του υπερθύρου της εισόδου του.

Το ίδιο διαμέρισμα το 1924 προσαρτήθηκε σε συγκρότημα παγοποιείου, ενώ οι υπόλοιποι χώροι του αποδόθηκαν στην Υπηρεσία Ηλεκτροφωτισμού, έως και το 1973. Το Ιμαρέτ, όπως έχει επισημανθεί παραπάνω, σήμερα στεγάζει το Εκκλησιαστικό Μουσείο της Μητροπόλεως Μαρωνείας και Κομοτηνής.

2.6 Αρχιτεκτονική του Ιμαρέτ

Το Ιμαρέτ έχει χτιστεί ως ένα οικοδόμημα με τρεις χώρους που διαμορφώνουν στην κάτοψη το σχήμα T (τύπου zaviye) (Yilmazyaşar, 2017). Συγκεκριμένα, αυτός είναι ένα οικοδόμημα όπου ο μεσαίος χώρος είναι τετράγωνος στην κάτοψη και αποτελεί το κέντρο του κτιρίου. Από πάνω, καλύπτεται με ημισφαιρικό θόλο με χαμηλό οκταγωνικό τύμπανο μέσω τεσσάρων λοφίων κατασκευασμένων με την τεχνική των πρισματικών τριγώνων. Ο χώρος είναι ανοιχτός στη βόρεια πλευρά με δυο πλατιές παραστάδες που στηρίζουν ψηλό ημικυκλικό τόξο που ορίζουν το άνοιγμα. Στο μέσον του νοτίου τοίχου του ανοίγεται ορθογώνια σε κάτοψη κόγχη που επιστέφεται με οξυκόρυφο τόξο διπλής καμπυλότητας. Δύο θύρες με πέτρινα θυρώματα και μεγάλα ανακουφιστικά τόξα πάνω από αυτές στα βόρεια άκρα του ανατολικού και δυτικού τοίχου του οδηγούν στους δυο πλευρικούς χώρους που φέρουν παρόμοια

κάλυψη και είναι εξοπλισμένοι με τζάκια. Όλο το κτήριο είναι κτισμένο με τη βυζαντινή τεχνική της πλινθοπερίκλειστης τοιχοδομίας, όπως εξάλλου συνηθίζεται στα πρώιμα οθωμανικά κτίσματα. Στις γωνίες του παρατηρείται και χρήση λαξευμένων λίθων. Στην κορυφή του τόξου της νότιας πλευράς υπάρχει εντοιχισμένο μαρμάρινο γυναικείο κεφάλι ρωμαϊκών χρόνων. Οδοντωτό γείσο στέφει τις τοιχοποιίες (Δαδάκη Σ. Ιμαρέτ. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού). Παρακάτω παρουσιάζονται ορισμένες φωτογραφίες ώστε να επιτευχθεί από τον αναγνώστη η καλύτερη κατανόηση όσων περιγράφηκαν σε αυτή την ενότητα.

2.7 Ιμαρέτ Καβάλας

Ένα άλλο δείγμα οθωμανικού Ιμαρέτ στην Ελλάδα αποτελεί το Ιμαρέτ Καβάλας. Το Ιμαρέτ Καβάλας ιδρύθηκε από τον Μεχμέτ Αλή Πασά, ο οποίος ήταν γεννημένος στην Καβάλα το 1770-1771. Ο Μεχμέτ Αλή Πασάς είναι γνωστό ως ο κυρίαρχος της Αιγύπτου.

Η κατασκευή του κτηρίου ξεκίνησε το 1813 με άδεια του σουλτάνου. Το Ιμαρέτ της Καβάλας είναι χτισμένο εντός των τειχών της παλιάς πόλης της Καβάλας. Πρόκειται για ένα κτήριο 4.200 τετραγωνικών μέτρων και μήκους περίπου 120 μέτρων. Το Ιμαρέτ της Καβάλας είναι ένα αριστούργημα της ύστερης οθωμανικής αρχιτεκτονικής. Το συγκρότημα του Ιμαρέτ αποτελείται από δυο μεντρεσέδες, ένα μεκτέπ, ένα ιμαρέτ μαγειρείο), ένα μεστζίντ, μια δεξαμενή νερού και βρύσες για πλύση, ένα χαμάμ για τους καθηγητές, το διοικητήριο, μια βιβλιοθήκη με 2.600 τόμους, ένα τυπογραφείο καθώς και τα 60 δωμάτια των μαθητών. Τα δωμάτια αυτά σήμερα χρησιμοποιούνται από το μνημείο - ξενοδοχείο Ιμαρέτ (Imaret Hotel).

Το Ιμαρέτ της Καβάλας χαρακτηρίζεται από την ποικιλία στη διακόσμηση και την ποιότητα των δομών. Οι εσωτερικοί και οι εξωτερικοί χώροι αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, ενώ όλες οι δομές είναι λειτουργικά προσαρμοσμένες. Το Ιμαρέτ της Καβάλας συγκροτείται από τέσσερις ενότητες, οι οποίες παρατάσσονται σε σειρά και κάθε ενότητα οργανώνεται γύρω από τέσσερις αυλές-κήπους. Οι θόλοι των μονάδων της κάθε επιμέρους ενότητας είναι διαφορετικοί ο ένας από τον άλλον – ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα της ποικιλίας στη διακόσμηση. Οι θόλοι των κύριων προσβάσεων και των γωνιακών χώρων έχουν στην κορυφή τους μαρμάρينو ή μπρούτζινο *alem* (πέτρα-κλειδί). Ακόμη, επενδύονται με φύλλα μολύβδου, τα οποία αλληλεπικαλύπτονται για την καλύτερη στεγανοποίηση της επιφάνειας, σχηματίζοντας στις ενώσεις ακτινωτές νευρώσεις, στοιχεία γνώριμα στην Οθωμανική αρχιτεκτονική. Το κτήριο έχει πολλές καμινάδες τόσο για λειτουργικούς όσο και για διακοσμητικούς λόγους. Οι τοίχοι του Ιμαρέτ έχουν συνήθως πάχος 0.9 - 1 μέτρο και είναι κατασκευασμένοι από ημιλαξευτούς λίθους με την παρεμβολή οπτόπλινθων ποικίλων διαστάσεων χωρίς ορισμένη διάταξη. Ορισμένοι από τους κίονες είναι πλίνθινοι και άλλοι μαρμάρινοι. Τα κιονόκρανα έχουν σχέδια π.χ. φυτικά μοτίβα. Στην κατασκευή υπάρχουν κίονες που είναι παλαιότεροι. Προέρχονται από παλιότερη από χριστιανική - βυζαντινή εκκλησία που επαναχρησιμοποιήθηκαν στην κατασκευή κατασκευή του ιμαρέτ. Όσον αφορά τα πατώματα, αυτά είναι δυο ειδών, τα πλακόστρωτα και τα μαρμάρινα. Το Ιμαρέτ της Καβάλας έχει μια μεγάλη εσωτερική

αυλή με δένδρα, φυτά και κινούμενο νερό. Αυτό ήταν το συνηθισμένο μοντέλο των αυλών των μουσουλμανικών κτισμάτων (Singer, 2014).

3 Ενότητα

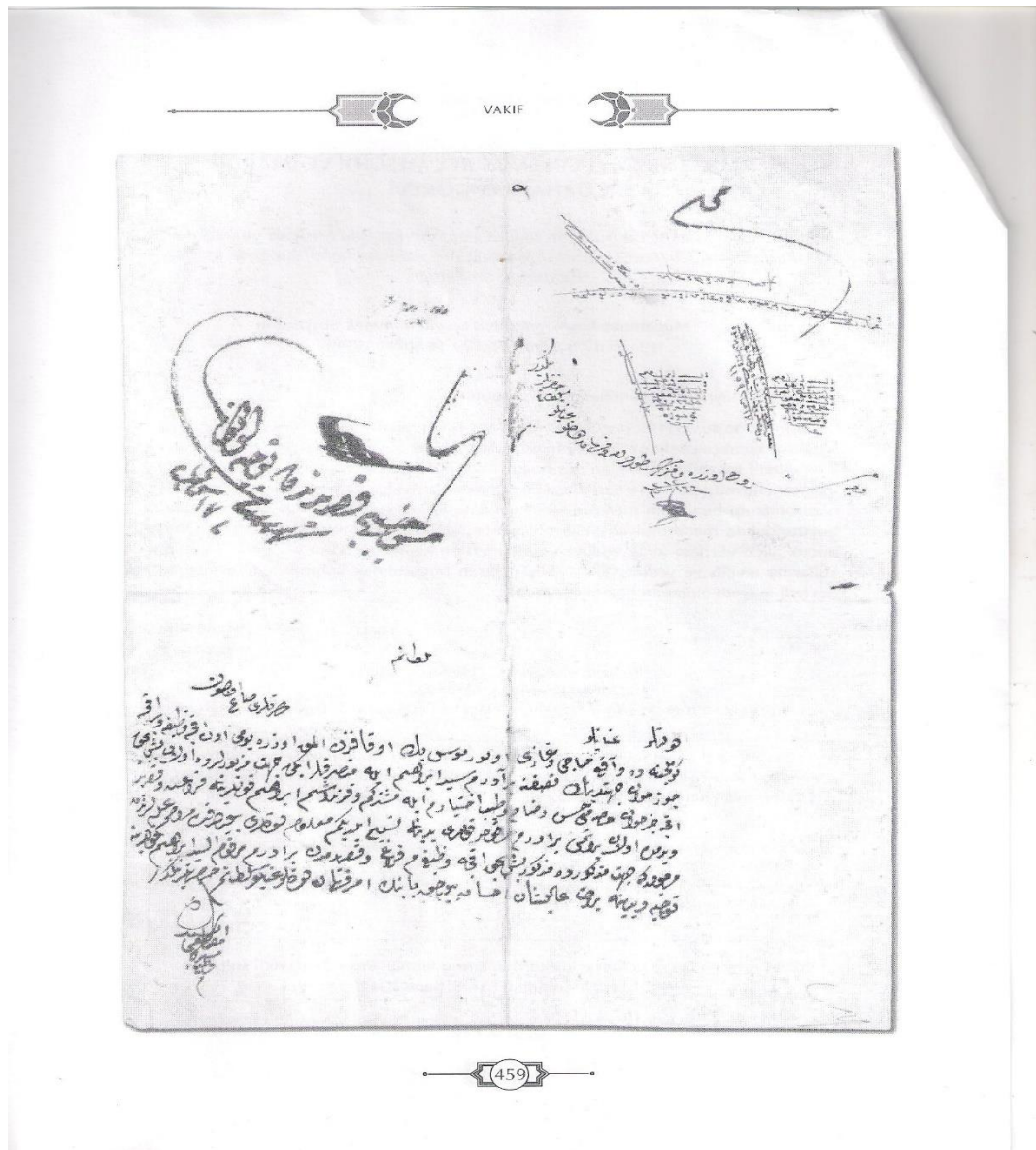
3.1 Ιστορική Διάσταση για Μουσείο Ιμαρέτ

Το Εκκλησιαστικό Μουσείο της Ιεράς Μητροπόλεως Μαρωνείας και Κομοτηνής, το οποίο εγκαινιάστηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 1999 στεγάζεται σε ιδιόκτητο κτηριακό συγκρότημα, που βρίσκεται στο κέντρο της πόλεως της Κομοτηνής και του οποίου το μεγαλύτερο τμήμα παραχωρήθηκε στη Μητρόπολη από τη Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (Δ.Ε.Η.). Πυρήνα του συγκροτήματος αποτελεί ένα μεσαιωνικό κτήριο του β' μισού του 14ου αι., γνωστό ως Ιμαρέτ. Το Ιμαρέτ Κομοτηνής είναι κηρυγμένο ιστορικό διατηρητέο μνημείο του ελληνικού κράτους.

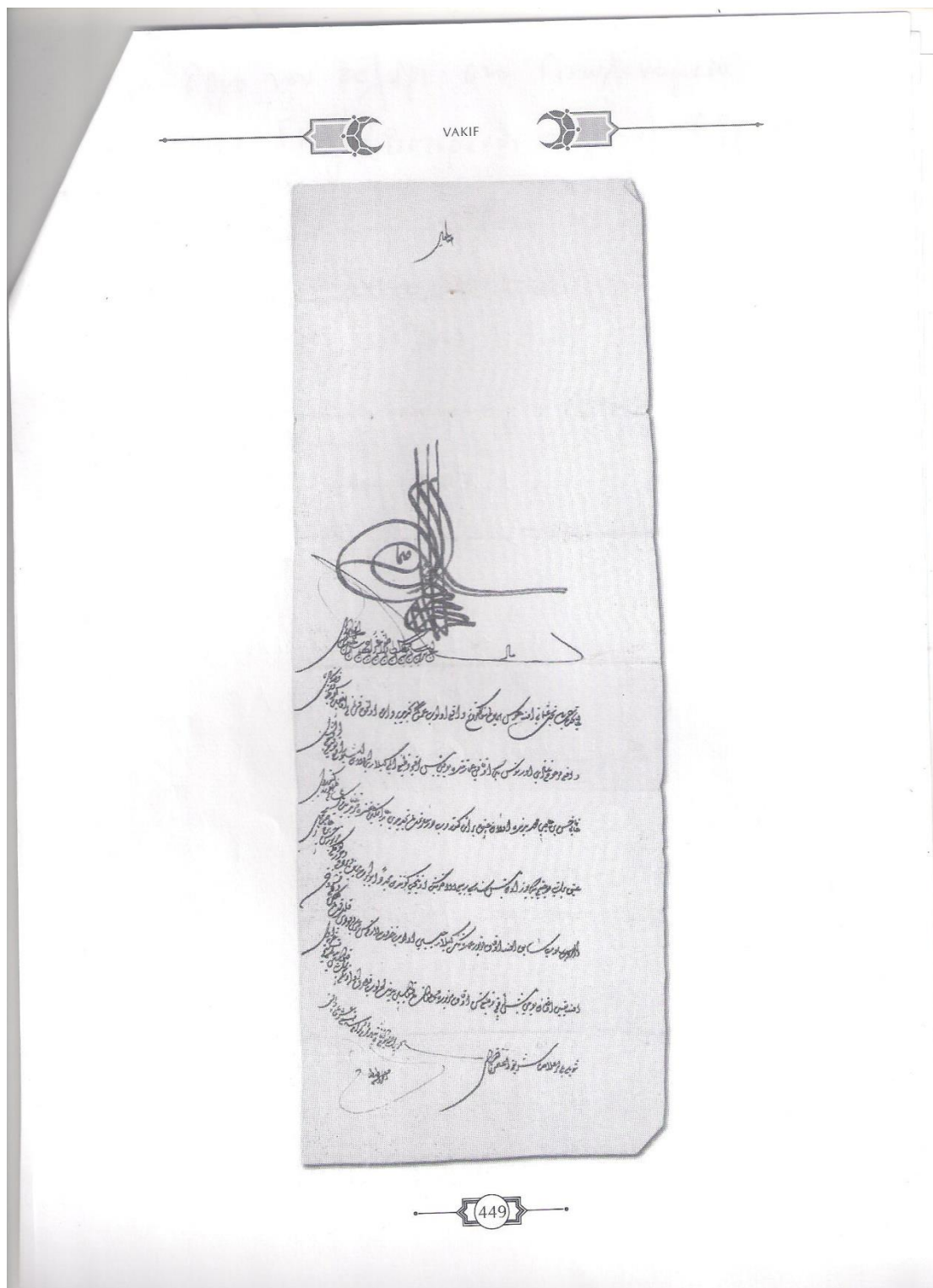

Εικόνα: Το κτίριο εισόδου και στο βάθος το Ιμαρέτ (πτωχοκομείο), σήμερα Εκκλησιαστικό Μουσείο

Τέλος, για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας έχουν αναζητηθεί και βρεθεί ιστορικά αρχεία που μαρτυρούν τη προηγούμενη λειτουργία του, αλλά και την έναρξη της λειτουργίας του ως Εκκλησιαστικού Μουσείου.

Εικόνα: Οθωμανικό αρχείο λειτουργίας του Ιμαρέτ

Εικόνα: Οθωμανικό αρχείο λειτουργίας του Ιμαρέτ

**GÜMÜLCİNE GAZİ EVRENOS BEY MESCİDİ VE İMARETİ
CÜZHANLIK GÖREVİ**

Ücretini Gümülcine'de bulunan Hacı Gazi Evrenos Bey Mescidi ve İmaret-i Vakfı'ndan alan Cüzhan Es-Seyyid Mustafa'nın görevini kendi isteğiyle kardeşi İbrahim'e devrettiği

Mücebince kasr-i yedinden tevcih olunmak buyuruldu
Fî 17 Ş. sene [1]212 / [4 Şubat 1798]

Devletli inâyetli Sultanım hazretleri sağolsun

Gümülcine'de vâki Hacı ve Gazi Evranos Bey Evkâfı'ndan almak üzere yevmi on akçe vazife ve bir akçe cüzhan cihetlerinin nisfına biraderim Seyyid İbrahim ile mutasarrıflar iken cihet-i mezbûrlardan olan beş buçuk akçe cüzhan hissemi hüsn-i rızam tayyib-i ihtiyarım ile müşterekim ve karındaşım İbrahim kullarına feragat ve kasriyet ve yedimde olan berâtımı biraderim merkûm kulları yedine teslim eylediğim malum-ı devletleri buyuruldukda merâhim-i aliyyelerinden mercûdurki cihet-i mezkûrda, mezkûr beş buçuk akçe vazifem ferâğ ve kasr-ı yedimden biraderim merkûm es-Seyyid İbrahim kullarına tevcih ve yedine berât-ı âlişân ihsân buyurulmak bâbında emr u fermân devletli inâyetli Sultanım hazretlerindir.

Es-Seyyid Mustafa
Vazife-i Müşterek

Ber-muceb-i Defter-i Hazine-i Âmire
Der-nezâret-i Hazret-i Sadr-ı Âlî
Vakf-ı imaret ve mescid-i şerif-i merhum Hacı ve Gazi Evranos Bey der Gümülcine

Es-Seyyid İbrahim ve Seyyid Mustafa veledân-ı şeyhü'l-kurra es-seyyid Yakup Halife ber-vech-i iştirak vazife-hor Yevm 10 <i>Berât sitade an-[mahlu]-i şeyhü'l-kurrâ es-Seyyid Yakub Halife peder-i işân ba-arz-ı Ahmed Bey ber-vech-i meşrûta el-mütevellî ve ruus-ı hümâyûn fî 17 S. sene 1159</i>	Es-Seyyid İbrahim ve Seyyid Mustafa veledân-ı şeyhü'l-kurra es-seyyid Yakup Halife ber-vech-i iştirak cüzhan Yevm 1 <i>Berât sitade bi-mislihî</i>
--	---

Vech-i meşrûh üzere defterde mastûrdur. Emr u fermân devletli inayetli sultanım hazretlerindir. Fî 16 Ş. Sene 1212

G. BLD, 812

Εικόνα: Οθωμανικό αρχείο διορισμού του υπεύθυνου, πράξη ανάθεσης και μεταφοράς καθηκόντων και ορισμού λειτουργικών κανόνων του Ιμαρέτ

GAZİ EVRENOS BEY İMARETİ'NDE KİLERCİLİK GÖREVİ

*Gazi Evrenos Bey Evkafı İmaretinde günlük 5 akçe ile
Kilerci olan Hasan b. Hacı Mehmed'in beratinin, III. Ahmed'in
tahta geçmesiyle yenilendiği*

Tuğra
[III. Ahmed]

Nişan-ı şerif-i âlîşân sâmi-mekan-ı Sultan ve tuğrâ-yı garrâ-yı cihan-sitâni hakanî
hükmü oldur ki

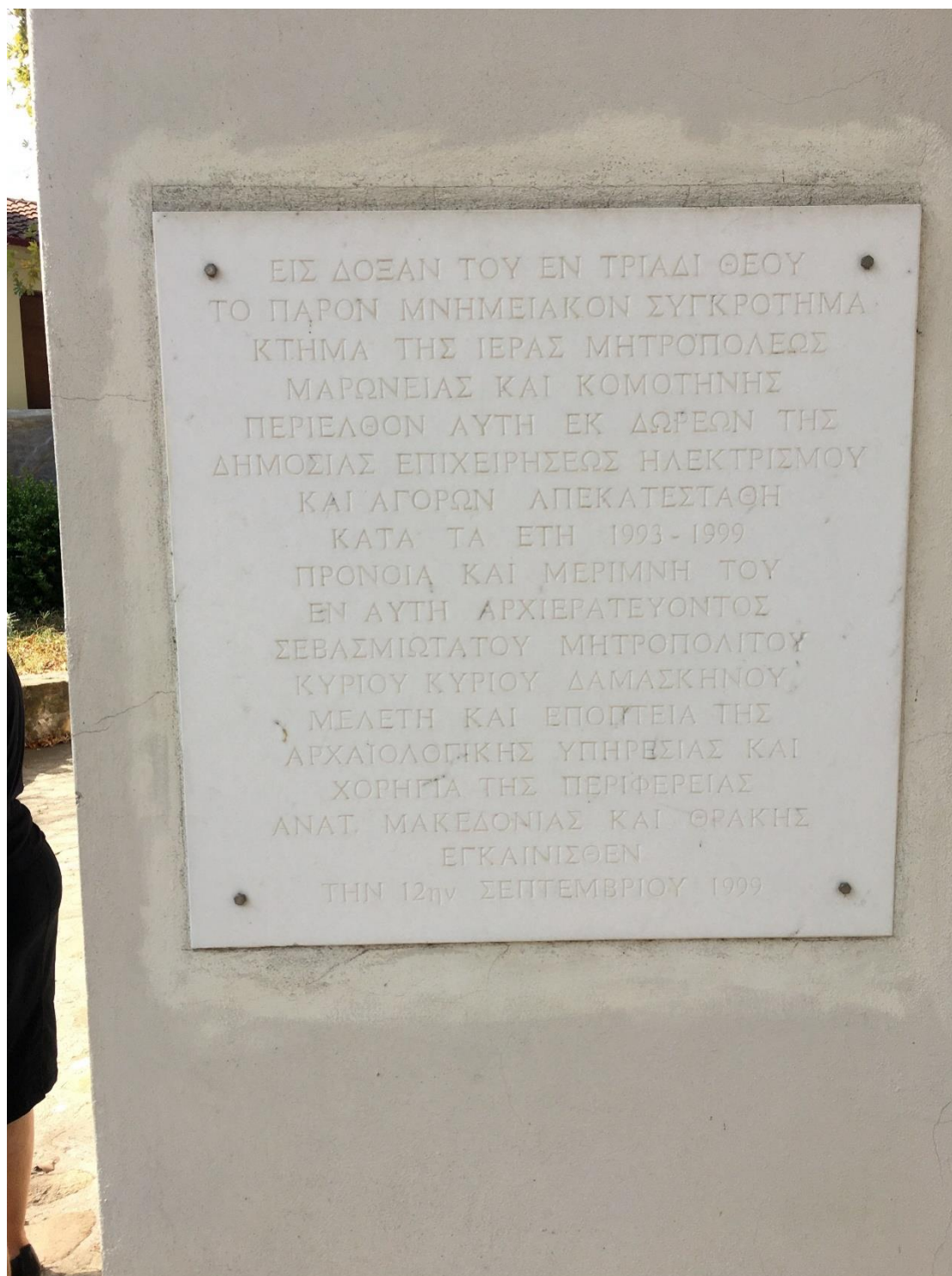
Hâliyâ taht-ı âlî baht-ı Osmanî üzere cülûs-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnum vâki olup
umumen tecdîd-i berevât olunmak fermânım olmağın Gümülcine Kasabası'nda vâki
merhum Gazi Evrenos Bey Evkâfı imaretinde yevmî beş akçe vazife ile kilârî olan işbu
râfi-i tevkî'-i râfi'u'-ş-şan-ı hakanî Hasan bin Hacı Mehmed yedinde olan atik berâtın
getirip Dersââdetimden tecdîdin rica etmeğın hakkında mezîd-i inâyet-i Padişahanem
zuhura getirip atik berâtı mücebince bin yüz on beş senesi Rebûlâhîr'inin onuncu
gününde müceddeden bu berât-ı hümâyûnu verdim ve buyurdum ki mezbûr Hasan
bin Hacı Mehmed varıp üslub-ı sâbık üzere evkâf-ı mezbûr imaretinin kilârcısı olup
hizmet-i lâzimesi mer'î ve mü'eddî kıldıkdan sonra vech-i meşrûh üzere tayin olunan
yevmî beş akçe vazifesin evkâf-ı mezbûre mahsulünden mütevellisi yedinden alıp
mutasarrıf ola ve evvelki berâtı mütevellisi yediyle teslim-i hazine ola şöyle bileler
alâmet-i şerife itimad kılalar.

Tahrîren fi'l-yevmî's-sânî şehri Muharremü'l-haram sene tis'a aşer mie ve elf [2
Muharrem 1119] / [5 Nisan 1707]

El-mahrûsa-i Kostantiniyye

C. BLD, 978

Εικόνα: Οθωμανικό αρχείο διορισμού του Κιλετζί του Ιμαρέτ και πράξη ορισμού της μισθοδοσίας του

Εικόνα: Μαρμαρόπλακα εγκαινίων Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής

4 Ενότητα

4.1 Αρχιτεκτονική χώρου

Όπως και το κτήριο του Ιμαρέτ, το κτήριο του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής είναι ένα οικοδόμημα σε σχήμα ανεστραμμένου T, που αποτελείται από κεντρικό ημιυπαίθριο χώρο στεγασμένο με τρούλο και καμάρα και δύο μικρότερα θολωτά διαμερίσματα ανατολικά και δυτικά. Στον αύλειο χώρο του Μουσείου υπάρχει δεύτερο νεώτερο κτήριο, που χρησιμοποιείται ως εκθεσιακός χώρος. Ακόμη, υπάρχουν χωριστά οικοδομήματα στεγάζονται τα γραφεία, το εργαστήριο συντήρησης και άλλοι βοηθητικοί χώροι.

Εικόνα: Το εσωτερικό του δυτικού διαμερίσματος.

Εικόνα: Η είσοδος του ανατολικού διαμερίσματος.

Εικόνα: Το εσωτερικό της τρίτης, της βορειοανατολικής αίθουσας.

4.2 Περιεχόμενο και εκθέματα του Μουσείου

Η συλλογή του Εκκλησιαστικού Μουσείου συστάθηκε για πρώτη φορά στα 1962 από τον μητροπολίτη Μαρωνείας Τιμόθεο και φιλοξενήθηκε αρχικά στο Μητροπολιτικό Μέγαρο Κομοτηνής.

Το 1968 εγκαταστάθηκε σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο, στην εκκλησιαστική στέγη «Οι τρεις Ιεράρχες». Στα 1987, μετά από πρόταση του Σεβασμιότατου Μητροπολίτου Μαρωνείας και Κομοτηνής κ. Δαμασκηνού, αποφασίστηκε η αναστήλωση του Πτωχοκομείου, η ανακαίνιση των γύρω κτισμάτων και ο εξωραϊσμός του περιβάλλοντος χώρου για τη στέγαση του Εκκλησιαστικού Μουσείου. Οι εργασίες ξεκίνησαν στα 1992 με χρηματοδότηση της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, υπό την εποπτεία και επίβλεψη της 12ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού, και ολοκληρώθηκαν στα 1998, οπότε πραγματοποιήθηκε η μεταφορά των κειμηλίων στον μόνιμο χώρο της εκθέσεώς τους.

Η συλλογή αριθμεί σήμερα περισσότερες από διακόσιες φορητές εικόνες, ιερά σκεύη (δισκοπότηρα, εξαπτέρυγα, αρτοφόρια, στέφανα γάμου, δικηροτρίκηρα κ.α.), ιερατικά άμφια, χειρόγραφα και λειτουργικά βιβλία, που συγκεντρώθηκαν κατά καιρούς από ναούς της πόλεως Κομοτηνής και της εκκλησιαστικής επαρχίας ή προέρχονται από δωρεές. Τα κειμήλια καλύπτουν χρονικά το διάστημα από το 16ο έως τις αρχές του 20ου αι. και αποτελούν μάρτυρες της νεώτερης ιστορίας της μητροπόλεως Μαρωνείας και Κομοτηνής, καθώς οι αλλεπάλληλες δηώσεις και καταστροφές που γνώρισε η Θράκη δεν επέτρεψαν τη διατήρηση όλων των παλιότερων. Εξάλλου πολλά από αυτά μεταφέρθηκαν από του Θρακιώτες, Πόντιους και Μικρασιάτες πρόσφυγες στην περιοχή, κατά τον ξεριζωμό του 1922.

Τα εκθέματα είναι κατανεμημένα στα δύο διαμερίσματα του Ιμαρέτ και στο χώρο του παρακείμενου κτηρίου. Το μεγαλύτερο μέρος του υλικού είναι σήμερα συντηρημένο και εκτεθειμένο στις δύο πλευρικές αίθουσες του μεσαιωνικού μνημείου. Στη δυτική εκτίθενται τα παλιότερα κειμήλια, 16ος -18ος αι. Πρόκειται κυρίως για φορητές εικόνες, έντυπα λειτουργικά βιβλία του 18ου αι. και εκκλησιαστικά σκεύη. Ανάμεσά τους εξέχουσα θέση κατέχει μεγάλη αμφιπρόσωπη εικόνα με παράσταση του Χριστού Παντοκράτορα στη μία όψη (17ος αι.) και την κοίμηση της Θεοτόκου στην

άλλη (18ος αι.), που προέρχεται από το ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Αετολόφου, ένας αμφιπρόσωπος Εσταυρωμένος (18ος αι.), ένα ευαγγελιστάριο του 1748 με αργυρεπίχρυσο κάλυμμα, που χρονολογείται βάσει επιγραφής στα 1715 και προέρχεται από το μητροπολιτικό ναό της Κομοτηνής, καθώς και ένα ξύλινο ναόσχημο αρτοφόριο με ένθετο διάκοσμο από μάργαρο που χρονολογείται στα 1731. Στην ανατολική αίθουσα εκτίθενται κειμήλια του 19ου αι. και είναι κυρίως φορητές εικόνες, εκκλησιαστικά σκεύη και άμφια. Αξιοσημείωτα είναι ο χρυσοκέντητος επιτάφιος του 1869, έργο των κεντητριών Αικατερίνης και Μαρίτσας Σταυρίδου για το μητροπολιτικό ναό της Κομοτηνής, ένα κεντημένο επιγονάτιο με παράσταση της «εις Άδου Καθόδου» του Χριστού, ένα ζεύγος ασημένια εξαπτέρυγα από το ναό του Αγίου Γεωργίου Κομοτηνής, που χρονολογούνται βάσει επιγραφής στα 1863, καθώς και ένας ασημένιος σταυρός λιτανείας από τον μητροπολιτικό ναό της Κομοτηνής με εγχάρακτη χρονολογία 1832. Στο δεύτερο κτήριο, στον αύλειο χώρο του Μουσείου, εκτίθεται μικρός αριθμός νεωτέρων φορητών εικόνων, ιστορικές φωτογραφίες της Κομοτηνής καθώς και η σφραγίδα της Γενικής Διοικήσεως Θράκης (Αδριανούπολη, 1920).

Τα εκθέματα καλύπτουν το χρονικό διάστημα από τον 16ο έως τις αρχές του 20ου αι. και αποτελούν μάρτυρες της μεταβυζαντινής εκκλησιαστικής τέχνης της περιοχής.

Πριν τη δημιουργία του Μουσείου φυλάσσονταν σε διάφορες αίθουσες της Μητροπόλεως.

Σήμερα είναι κατανεμημένα σε τρεις αίθουσες:

1. Στο δυτικό διαμέρισμα του Ιμαρέτ
2. Στο ανατολικό διαμέρισμα του Ιμαρέτ
3. Στον χώρο του παρακείμενου κτηρίου

4.3 Αίθουσες και εκθέματα

Αυτό το κομμάτι της εργασίας είναι αφιερωμένο στην παρουσίαση των αιθουσών και των εκθεμάτων του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής. Παρατίθενται πολύτιμες σπάνιες εικόνες από το Μουσείο.

Παρακάτω δίνεται μια εικόνα η οποία δείχνει την αίθουσα το δυτικό διαμέρισμα του Ιμαρέτ. Όπως φαίνεται στην εικόνα, πρόκειται για μια σχετικά ευρύχωρη αίθουσα

όπου φιλοξενούνται εκθέματα τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω. Συγκεκριμένα, το δυτικό διαμέρισμα στεγάζει τα παλιότερα εκθέματα από τον 16 έως και τον 18ο αιώνα,

Εικόνα: ΑΙΘΟΥΣΑ Α΄ (Δυτικό διαμέρισμα) Εκθέματα από τον 16ο έως και τον 18ο αιώνα

Η επόμενη αίθουσα, η δεύτερη, βρίσκεται στο ανατολικό διαμέρισμα του Ιμαρέτ. Όπως και η άλλη, χρησιμοποιεί τον χώρο με μικρές ανακαινίσεις όπως στο πάτωμα και τον φωτισμό. Όσον αφορά τα εκθέματα, το ανατολικό διαμέρισμα περιέχει εκθέματα του 19 ου αιώνα.

Εικόνα: ΑΙΘΟΥΣΑ Β΄ (Ανατολικό διαμέρισμα) Εκθέματα από τον 19ο αιώνα

Η τρίτη αίθουσα του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής στεγάζεται στον χώρο του παρακείμενου κτηρίου, όπου φυλάσσονται προσφυγικά κειμήλια. Η αίθουσα είναι πιο πρόσφατα ανακαινισμένη σε σχέση με τις άλλες που χρησιμοποιούν τις αρχικές αίθουσες του ιμαρέτ. Σε αντίθεση με τις άλλες, το πάτωμα αυτής της αίθουσας είναι ξύλινο. Το παρακείμενο κτίσμα φιλοξενεί τα γεμάτα μνήμες προσφυγικά κειμήλια, αφού στις λιγοστές αποσκευές που ο καθένας μετέφερε στα μονοπάτια της προσφυγιάς πάντα κρύβονταν εικόνες, σταυροί και ευαγγέλια κ.α.

Γενικά, ακόμα κι όταν η αισθητική αξία των κειμηλίων δεν είναι ιδιαίτερη, η ιστορική τους σημασία είναι μεγάλη, ενώ το θρησκευτικό αίσθημα που εκφράζουν αποδεικνύεται βαθιά υπαρξιακό, και οπωσδήποτε δομικό στοιχείο της ιδιοπροσωπίας του λαού μας.

Εικόνα: ΑΙΘΟΥΣΑ Γ΄ (Παρακείμενο κτίσμα)

Στη συνέχεια παρατίθενται εικόνες από τη συλλογή του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής. Όλες οι εικόνες που βρίσκονται σε αυτό το κομμάτι της εργασίας προέρχονται από το αρχείο του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής.

Ξεκινώντας με τις εικόνες, διαπιστώνει κανείς ότι στη συλλογή του μουσείου υπάρχει μία ποικιλία πρώτα-πρώτα ως προς τον τύπο των εικόνων:

- Α. εικόνες απλές προσκυνηματικές,
- Β. μέσα σε ξυλόγλυπτο πλαίσιο,
- Γ. εικόνες τέμπλου,
- Δ. τρίπτυχες εικόνες,
- Ε. αμφιπρόσωπες λιτανευτικές εικόνες.

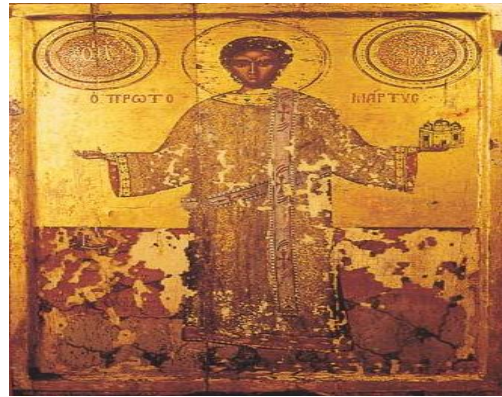

4.4 Εικόνες

Α. Απλές προσκυνηματικές

Ο πρωτομάρτυρας Στέφανος (18ος αι.)

Ο Απόστολος Ανδρέας (αρχές 19ου αι.)

Β. Μέσα σε ξυλόγλυπτο πλαίσιο

Ο ευαγγελιστής Ματθαίος (18ος αι.)

Ο Χριστός μέσα στο δισκοπότηρο (19ος αι.)

Γ. Εικόνες τέμπλου (19ος αι.)

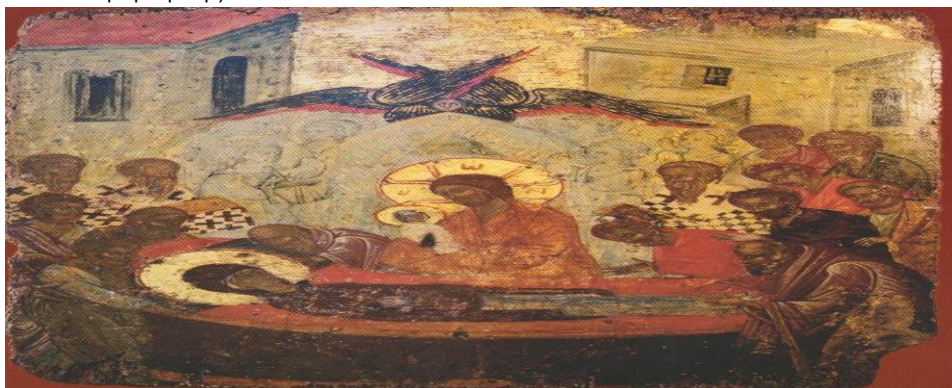
Δ. Τρίπτυχες εικόνες (18ος αι.)

Ε. Αμφιπρόσωπες εικόνες

Α΄ Όψη (16ος αι.) - Β΄ Όψη (17ος αι.)

Η Κοίμηση της Θεοτόκου

Ο Χριστός Παντοκράτωρ

4.5 Θεματολογία των εικόνων

Οι εικόνες που ανήκουν στη συλλογή του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής αποτελούνται από δεσποτικές, εικόνες του σχετικού εορτολογίου, εικόνες θεομητορικές, εικόνες του Ιωάννη του Πρόδρομου κ.α. Η θεματολογία των εικόνων θα μπορούσε να πει κανείς ότι είναι πλούσια και καλύπτει μεγάλο μέρος του

εορτολογίου και αγιολογίου της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Αποτελείται από εικόνες δεσποτικές με την ακολουθία όλων των μεγάλων γεγονότων που εορτάζει η Ορθόδοξη Εκκλησία: Γέννηση, Περιτομή, Βάπτισμα, Σταύρωση, Ανάσταση. Επίσης περιέχει και άλλες δεσποτικές εικόνες με γεγονότα από τον δημόσιο βίο του Κυρίου: ο Ιησούς διδάσκων στον ναό του Σολομώντος, η θεραπεία του παραλυτικού και κάποιοι ακόμη εικονογραφικοί τύποι, όπως το Άγιο Μανδήλιο ή ο Χριστός ως Μέγας Αρχιερέας. Ακόμη, υπάρχουν και άλλες δύο εικόνες από το σχετικό με τη μορφή του Κυρίου εορτολόγιο, τις Μυροφόρες μπροστά στο κενό μνήμα και την Πεντηκοστή. Εικόνες Θεομητορικές από το εορτολόγιο και πάλι: τα Εισόδια της Θεοτόκου και η Κοίμησή της και μία ποικιλία εικονογραφικών τύπων: Παναγία Δεομένη, Θρηνωδούσα, Ελεούσα. Βρεφοκρατούσα, Ρόδον το αμάραντον και ένθρονη Βρεφοκρατούσα με τους αγίους Αθανάσιο και Νικόλαο εκατέρωθέν της.

Α. Δεσποτικές

Η Γέννηση (18ος αι.)

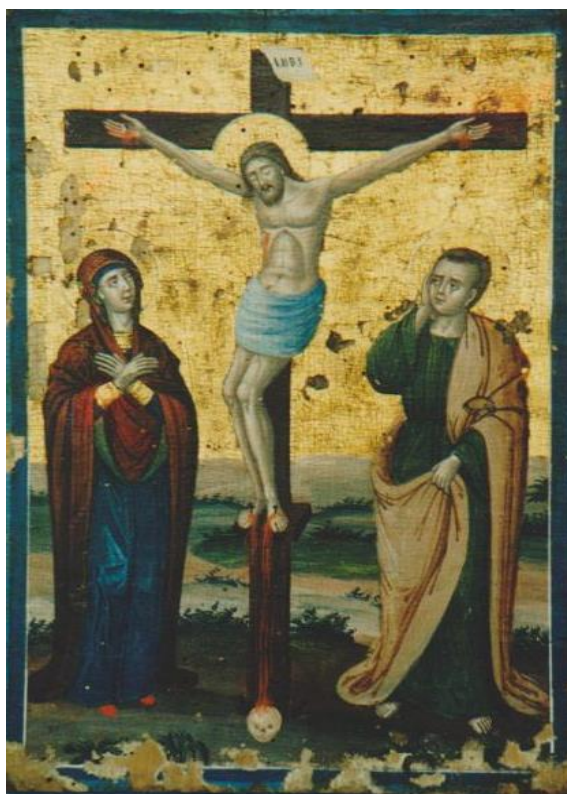

Η Περιτομή (19ος αι.)

Η Βάπτιση (19ος αι.)

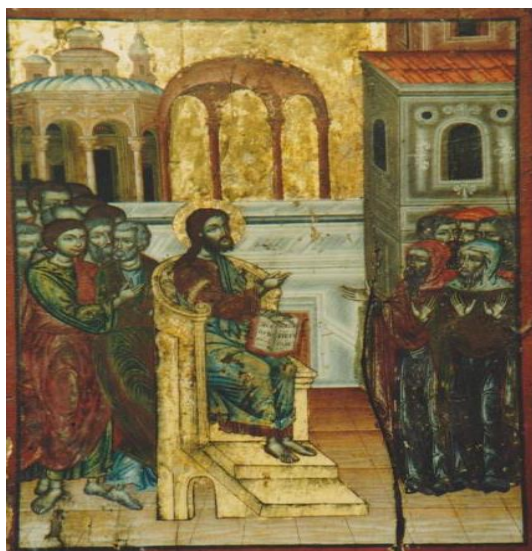
18ος αι.

19ος αι.

18ος αι.

19ος αι.

19^{ος} αλ.

Β. Εικόνες του σχετικού εορτολογίου

Οι Μυροφόρες (19ος αι.)

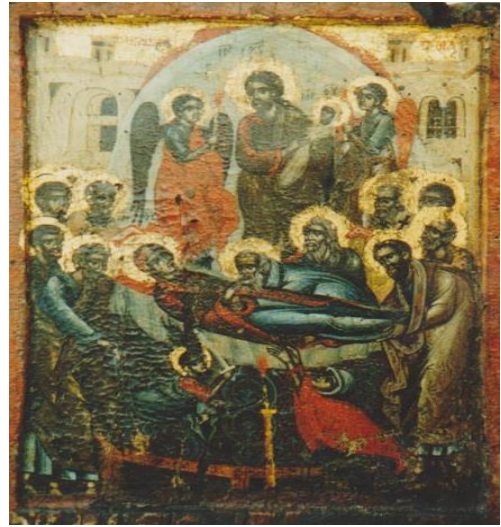
Η Πεντηκοστή (19ος αι.)

Γ. Θεομητορικές

19^{ος} αι.

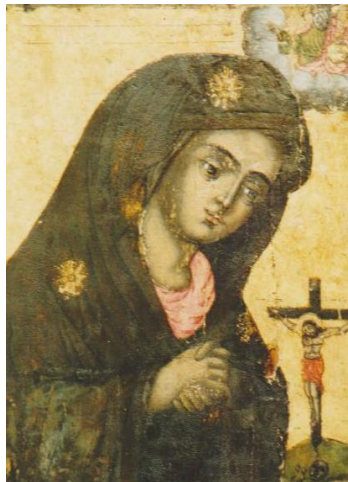
18^{ος} αι.

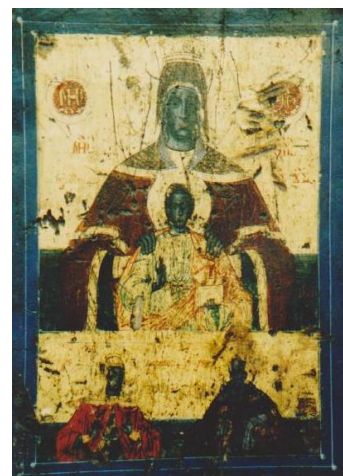
(18^{ος} αι.)

(18^{ος} αι.)

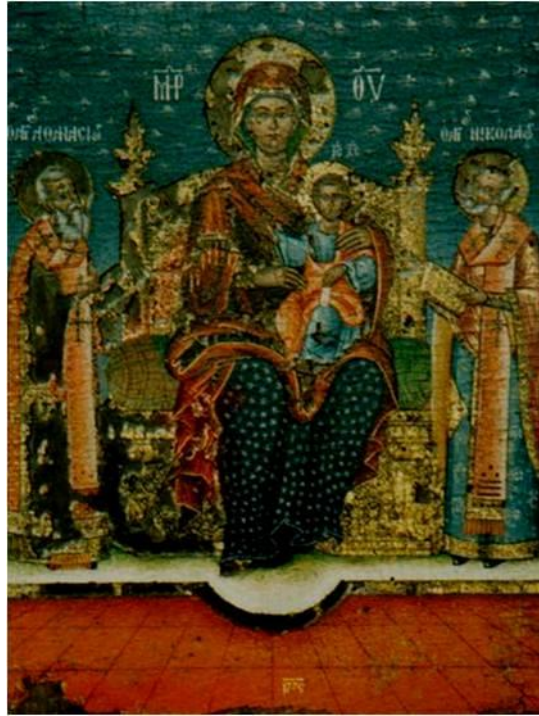
(19^{ος} αι.)

18^{ος} αι.

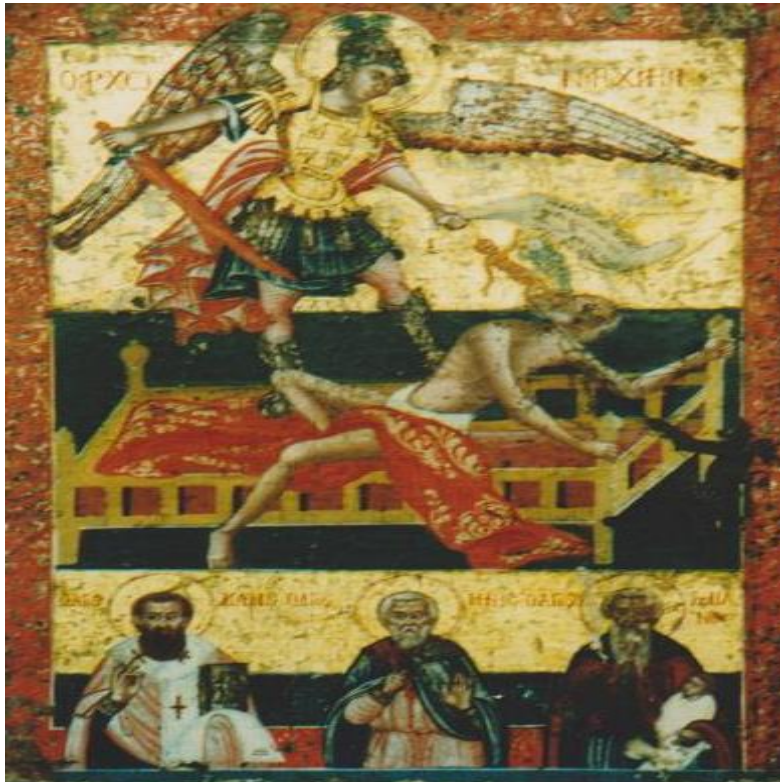
18^{ος} αι.

Δ. Των Αρχαγγέλων

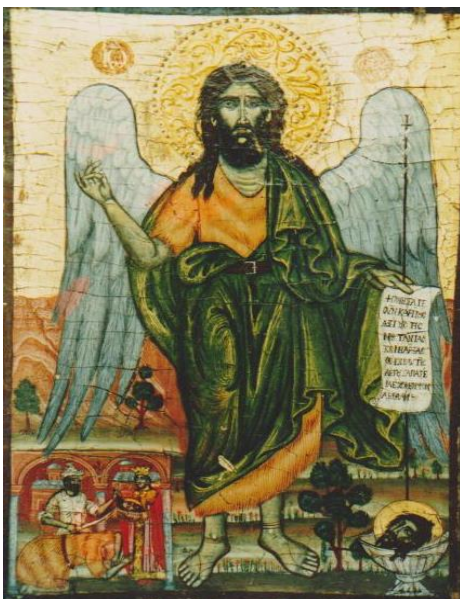
Ο αρχάγγελος Μιχαήλ(19^{ος} αι.)

Ο αρχάγγελος Μιχαήλ ως ψυχοπομπός (19^{ος} αι.)

Ε. Του Ιωάννη του Προδρόμου

18^{ος} αι.

α.

ΣΤ. Εικόνες Αγίων

Όσον αφορά τις εικόνες των Αγίων, ανάμεσα στα εκθέματα του μουσείου υπάρχουν ο άγιος Γεώργιος και άγιος Δημήτριος, ο Μέγας Αθανάσιος και Μέγας Βασίλειος, ο Άγιος Νικόλαος, ο Μέγας Κωνσταντίνος και η Αγία Ελένη, οι άγιοι προστάτες: ο Άγιος Μόδεστος, προστάτης των κοπαδιών και ο Άγιος Χαραλάμπης, προστάτης των ανθρώπων και των κοπαδιών από την πανώλη., ο άγιος Στυλιανός, από την Παφλαγονία της Μικράς Ασίας, προστάτης των βρεφών, άγιοι και αγίες που τιμήθηκαν ιδιαίτερα στις χαμένες πατρίδες, όπως ο Άγιος Αμφιλόχιος, Καππαδόκης άγιος, φίλος του Μ. Βασιλείου, η αγία Ευφημία από τη Χαλκηδόνα της Βιθυνίας στη Μικρά Ασία, που το σκήνωμά της σώζεται στον πατριαρχικό ναό Αγίου Γεωργίου στο Φανάρι της Κωνσταντινουπόλεως, η αγία Ματρώνα η Χιοπολίτιδα που την τιμούσαν όχι μόνο οι Χιώτες αλλά και οι Μικρασιάτες στην απέναντι στεριά. Επίσης στη συλλογή φιλοξενούνται εικόνες αφιερωματικές με μορφές αγίων σε μια πρώτη και σε μια δεύτερη ζώνη, καθώς οι δωρητές είναι τα μέλη μιας ολόκληρης οικογένειας και ζητούν από το αγιογράφο να τους αγιογραφήσει τους αγίους των οποίων τα ονόματα φέρουν τα μέλη της οικογένειας.

- Στην επάνω ζώνη: ο Άγιος Αθανάσιος και ο Άγιος Χαράλαμπος
- Στην κάτω ζώνη: ο Μέγας Κωνσταντίνος, η Αγία Ελένη και ο Άγιος Στυλιανός

Τέλος υπάρχουν ακόμη πιο σύνθετες εικόνες, πολυεικόνες, με το κεντρικό τους θέμα και σε συμμετρικά τοποθετημένα διάχωρα μορφές με κάποια αντιστοιχία: οι δύο αρχάγγελοι εκατέρωθεν της Παναγίας, παρακάτω ο άγιος Νικόλαος απ' τη μία πλευρά, ο άγιος Αθανάσιος απ' την άλλη, ύστερα ο άγιος Χαράλαμπος και απέναντί του ο Μέγας Κωνσταντίνος και η αγία Ελένη και τέλος στα κάτω διάχωρα ο άγιος Γεώργιος και αντίστοιχα ο άγιος Δημήτριος.

Αν θα έπρεπε να εκφράσουμε μία γενική κρίση για την τεχνοτροπία και το επίπεδο γενικά της αγιογραφίας θα λέγαμε ότι δεν υπάρχει ένα ενιαίο ύφος αλλά συνυπάρχουν εικόνες λαϊκές, δυτικότερες και άλλες πιο πιστές στους κανόνες της βυζαντινής τέχνης. Βλέπουμε εδώ πόσο διαφορετικά αποδίδεται το θέμα της Σταύρωσης του Χριστού την ίδια χρονική στιγμή στον ίδιο τόπο σε καθεμία από τις

τρεις εικόνες. Όλες όμως εκφράζουν την πίστη, την ευλάβεια και το ανεπτυγμένο θρησκευτικό αίσθημα των ανθρώπων που κάτω από δύσκολες συνθήκες τις δημιούργησαν.

Άγιος Δημήτριος(19ος αι.)

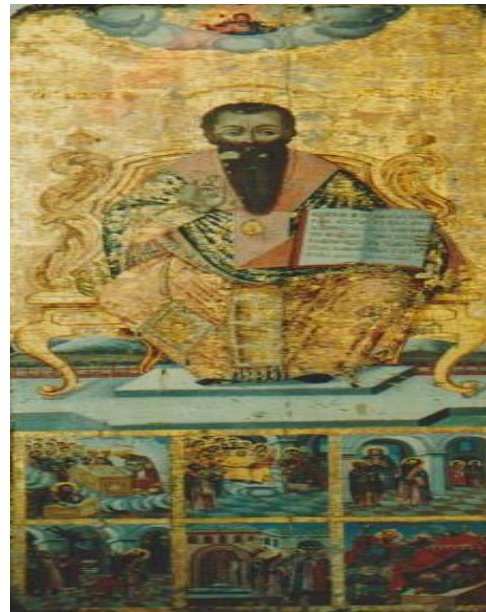

Άγιος Γεώργιος (19^{ος} αι.)

ΜΕΓΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ (18^{ος} αι.)

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (19^{ος} αι.)

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (19^{ος} αι.)

Μ. ΚΩΝ/ΝΟΣ ΚΑΙ ΑΓΙΑ ΕΛΕΝΗ (19^{ος} αι.)

ο Άγιος Μόδεστος(19^{ος} αι.)

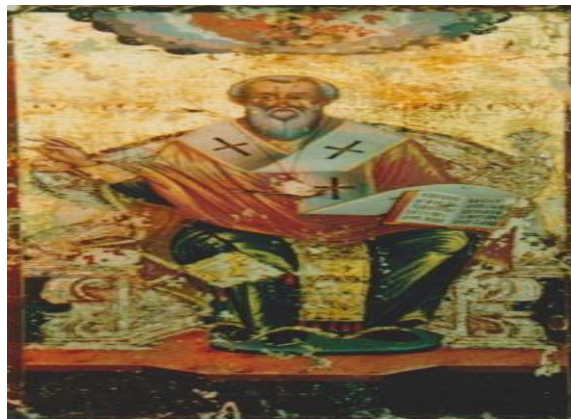
ο Άγιος Χαράλαμπος(19^{ος} αι.)

Άγιος Στυλιανός, αριστερό φύλλο τριπτύχου (19^{ος} αι.)

Ο Άγιος Αμφιλόχιος (18^{ος} αι.)

Η Αγία Ευφημία(18^{ος} αι.)

Η αγία Ματρώνα η Χιοπολίτιδα (18^{ος} αι.)

Επάνω ζώνη: Άγιος Αθανάσιος, Άγιος Χαράλαμπος και

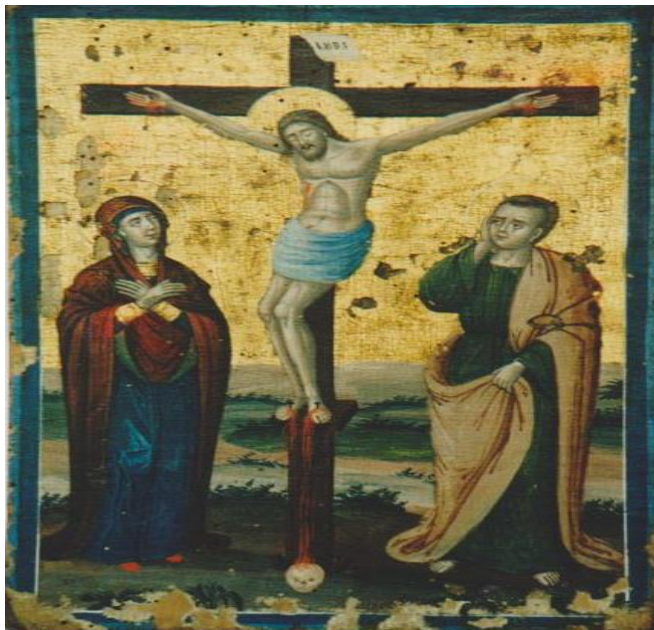
Κάτω ζώνη: Μέγας Κωνσταντίνος, Αγία Ελένη και Άγιος Στυλιανός

18^{ος} α.

Αγιογραφία με ποικίλες τάσεις - 18^{ος} αι.

4.6 Μικροτεχνία

Σε αυτή την υποενότητα παρουσιάζονται οι μικροτεχνίες που ανήκουν στη συλλογή του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής. Εκτός από την αγιογραφία, μπορεί να θαυμάσει κανείς και τα πολύ αξιόλογα δείγματα μεταβυζαντινής εκκλησιαστικής μικροτεχνίας της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα υπάρχουν έργα

Α. ξυλογλυπτικής (είτε ιερά σκεύη είτε εικόνες),

Β. δημιουργίες αργυροχοΐας (κατά βάση ιερά σκεύη)

Γ. δείγματα χρυσοχοΐας (ιερά σκεύη και επισκοπική μίτρα)

Δ. Ένθετη διακόσμηση με φύλντισι πάνω στο ξύλο

Ε. Συνδυασμοί διαφορετικών υλικών πάνω στην ιδιαίτερη τέχνη του σταχώματος των ιερών βιβλίων

ΣΤ. Τέλος θα μας εντυπωσιάσουν τα δείγματα χρυσοκεντητικής: τόσο τα λεπτουδουλεμένα επιμάνικα όσο και το επιγονάτιο της ίδιας εποχής με αριστοτεχνική εργασία που αποδίδει θαυμάσια την Ανάσταση του Χριστού και τους τέσσερις ευαγγελιστές στις γωνίες.

Ακόμη, υπάρχει και ο επιτάφιος, λεπτουργημένος από άξια χέρια με υπομονή και τέχνη που δεν αποτυπώθηκε επάξια στον φακό. Όλα αυτά τα έργα της μικροτεχνίας φανερώνουν το υψηλό επίπεδο της τεχνικής αλλά και της καλαισθησίας των δημιουργών τους.

Α. Ευλογητική

18^{ος} αι.

19^{ος} αι.

Β. Αργυροχοΐα (19ος αι.)

Γ. Χρυσοχοΐα (19ος αι.)

Δ. Ελεφαντουργία

Αροτόφριο(18^{ος} αι)

Ε. Συνδυασμός:

Σταχώματα ευαγγελίων με αργυροχρυσόχοϊα, σμαλτοκολλητική και λιθοκόσμητο πλαίσιο

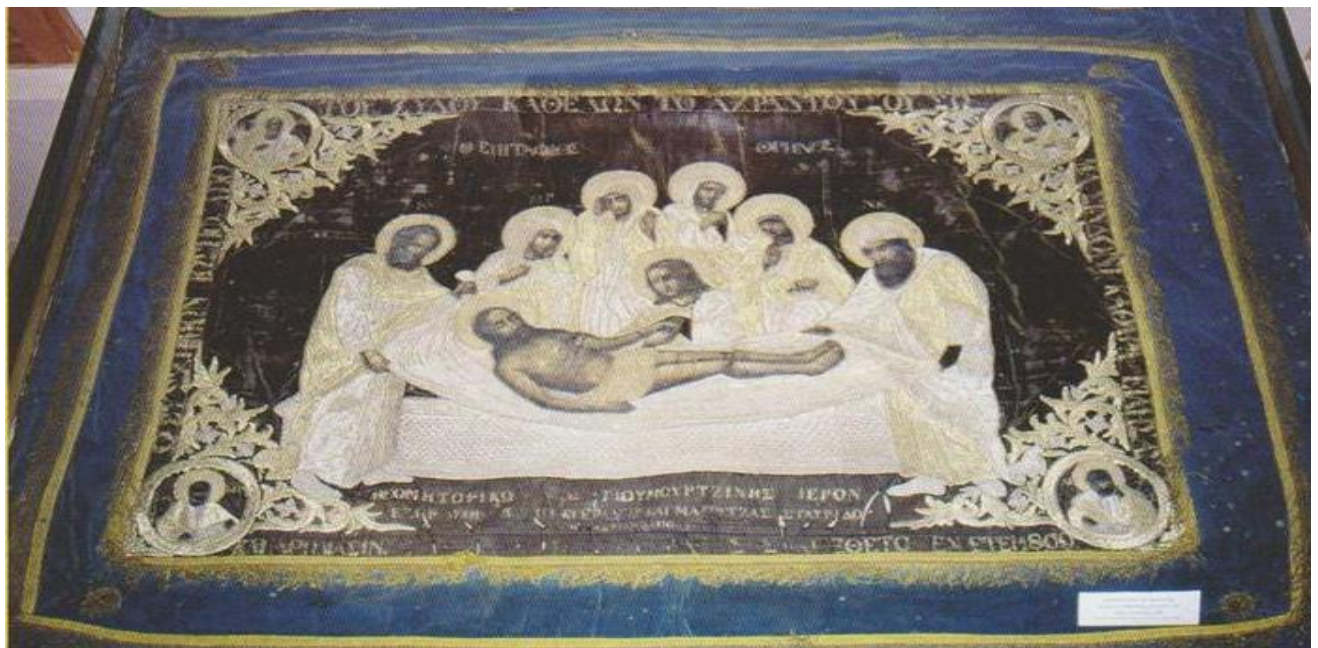
19^{ος} αι

18^{ος} αι.

ΣΤ. Χρυσοκεντητική
Επιγονάτιο και επιμάνικα (19ος αι.)

Χρυσοκέντητος επιτάφιος, έργο των κεντητριών Αικατερίνης και Μαρίτζας Σταυρίδου από την Αδριανούπολη για τον Μητροπολιτικό ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου στην Κομοτηνή, 1869.

4.7 Ιερά κείμενα

Στο Εκκλησιαστικό Μουσείο Κομοτηνής εκτίθενται κάποια δείγματα από τα ιερά βιβλία: Φύλλο από χειρόγραφο ευαγγέλιο πιθανόν του 16ου αι., Εβραϊκό ειλητάριο με την Πεντάτευχο, διάφορα ευαγγελιστάρια, όλα εκδόσεις των Ελλήνων τυπογράφων της Βενετίας, μηναία, πατερικός λόγος, συναξάρια, ένα Πεντηκοστάριο που τυπώθηκε στη Βενετία, δωρίθηκε στη μονή Αγίου Γεωργίου Χουτουρά στον Πόντο και με την προσφυγιά έφτασε στην Κομοτηνή κι έτσι συμπυκνώνει κατά κάποιο τρόπο και τη μοίρα του νεότερου Ελληνισμού. Ακολουθούν οι φωτογραφίες των ιερών κειμένων, ορισμένες από τις οποίες φαίνονται αναλυτικά και είναι δυνατόν να διαβαστούν.

Ευαγγελιστάριο Βενετική έκδοση του 18ου αι.

Μηναία (19ος αι.)

Αγίου Νικοδήμου Αγιορείτου «Κήπος Χαρίτων»(19ος αι.)

Συναξάρι (18ος αι.)

Πεντηκοστάριο από τη μονή Αγίου Γεωργίου Χουτουρά στον Πόντο(18ος αι.)

4.8 Αξιοποίηση μουσειακού υλικού

Το πλούσιο μουσειακό υλικό αξιοποιείται σε ξεναγήσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, εκδηλώσεις, εθελοντισμό, σε προγράμματα συνεργασίας με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και άλλους φορείς.

Ειδικότερα, οι ξεναγήσεις αφορούν τις ξεναγήσεις σχολικών τάξεων του νομού αλλά και άλλων νομών κυρίως κατά τις τριήμερες εκδρομές των γυμνασίων και λυκείων, σχολικών ομάδων πολιτιστικών δράσεων, οικογενειακές ξεναγήσεις που οργανώνονται κατόπιν συνεννόησης για τα Σαββατοκύριακα, ξεναγήσεις οργανωμένες από τον Σύνδεσμο ξεναγών κατά την παγκόσμια ημέρα Ξεναγού κάθε χρόνο στις 21 Φεβρουαρίου, ξεναγήσεις υψηλών προσώπων, συνέδρων κλπ.

Τέλος χάρη στην πρωτοβουλία που πήρε ο φίλος και συνεργάτης Μιχάλης Αναστασιάδης τυπώθηκε διαδραστικός οδηγός του μουσείου σε γραφή Braille για άτομα με προβλήματα όρασης και το αντίστοιχο εγχειρίδιο συνοδού.

5 Ενότητα

5.1 Εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου

Στο Εκκλησιαστικό Μουσείο Κομοτηνής πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα, διαφόρων φύσεως. Ο στόχος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι η πολιτισμική ανάδειξη όχι μόνο του μουσείου, αλλά η γενικότερη πολιτισμική ανάδειξη. Σε αυτό το σημείο πραγματοποιείται εκτενή αναφορά στα εκπαιδευτικά προγράμματα του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του μουσείου ορίστηκε να έχουν γραπτή μορφή και να είναι διαφορετικά ανά βαθμίδα εκπαίδευσης. Με το πρώτο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για το καντήλι επιχειρείται μια ιστορική αναδρομή στο θέμα, στη συνέχεια μία αισθητική και μία κατά το δυνατόν αιτιολογική προσέγγιση, έπειτα παρατίθενται ένα σχετικό δημώδες τραγούδι κάποιες λογοτεχνικές αναφορές. Στη συνέχεια, τα παιδιά ενθαρρύνονται να διηγηθούν κάποια ιστορία σχετική ή απλώς να ζωγραφίσουν και να ψυχαγωγηθούν. Στο τέλος βέβαια γίνεται πανηγυρικά το άναμμα του καντηλιού.

Στο δεύτερο πρόγραμμα, για τον Άγιο Γεώργιο, στηριζόμαστε στην παρατήρηση των εικόνων του Αγίου Γεωργίου για την εξαγωγή συμπερασμάτων για τη μορφή του, ενώ παρακάτω προσπαθούμε να ερμηνεύσουμε τα προσωνύμια που έχουν δοθεί στον άγιο: καβαλάρης, τροπαιοφόρος, μεγαλομάρτυρας, δρακοντοκτόνος, των αιχμαλώτων ελευθερωτής.

Τελευταία είναι η παρουσίαση της ξεχωριστής θέσης που έχει ο άγιος στο λαϊκό εορτολόγιο, αφού έχει αποκρυσταλλωθεί πλούσια εθιμοτυπική παράδοση, με συμφωνίες αγροτικού περιεχομένου τη μέρα της γιορτής του, παροιμίες, λαϊκά δρώμενα, τραγούδια και άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία του λαϊκού μας πολιτισμού. Ύστερα όμως απ' όλα αυτά υπάρχει η ανάγκη να σηκωθούν, να ξεμουδιάσουν, να ζωγραφίσουν, να ασκήσουν την παρατηρητικότητά τους και να δραματοποιήσουν, τη δρακοντοκτονία. Έτσι, μια εκπαιδευτική δράση αφορά τη δραματοποίηση της δρακοντοκτονίας.

Έπειτα ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα αφορά τα ιερά βιβλία. Το πέρασμα από το ειλητάριο στον κώδικα και η αποτύπωσή του στην εικονογραφία είναι το πρώτο θέμα, (οι προφήτες κρατούν πάντα ειλητάριο, ενώ ο Χριστός, οι Ευαγγελιστές, οι άγιοι

κατά κανόνα κρατούν κώδικα), παρακάτω παρουσιάζεται το υλικό γραφής των χειρογράφων, πάπυρος στην αρχή, περγαμηνή στη συνέχεια ή και συγχρόνως, χαρτί μετά τον 11ο αιώνα η μετάβαση από την κεφαλαιογράμματα στη μικρογράμματα γραφή, τα πρωτογράμματα και άλλα θέματα αισθητικής των χειρογράφων, για να καταλήξουμε στα έντυπα πλέον ιερά βιβλία. Τα παιδιά εξερευνούν την ποικιλία των βιβλίων που φιλοξενούνται στις αίθουσές του μουσείου, παρατηρούν τα πολυτελή σταχώματά τους, μελετούν γενικότερα την αισθητική τους και φαντάζονται την ιστορική διαδρομή τους, καθώς κάποια αποτελούν δωρεές προσφύγων από τον Πόντο, την Καππαδοκία ή αλλού και κλείνει η ενασχόλησή τους αυτή με μία κατά το δυνατόν καλλιτεχνική δημιουργία: το όνομά μας με κάποια από τις βυζαντινές γραμματοσειρές, κάποιο λογότυπο για το σχολείο, την πόλη ή για ό,τι άλλο φανταστούν και πιθανόν μία πρόταση για κάποιο πολυτελές εξώφυλλο Ευαγγέλιο.

Ένας άλλος ιδιαίτερα αποτελεσματικός τρόπος προσέλκυσης επισκεπτών είναι η φιλοξενία στο χώρο του μουσείου εκδηλώσεων διαφόρων πολιτιστικών φορέων της Κομοτηνής αλλά και της ίδιας της μητροπόλεως. Στη λήξη του σχολικού έτους όταν ο δήμος διοργανώνει γιορτή για τους παιδικούς σταθμούς με διάφορες εστίες και δράσεις στην πόλη, ένας από τους προτεινόμενους χώρους είναι και το Εκκλησιαστικό Μουσείο· οπότε οι λιλιπούτριοι επισκέπτες μας κυρίως παίζουν και περνάνε ένα ευχάριστο απόγευμα.

Επίσης το Εκκλησιαστικό Μουσείο Κομοτηνής βρίσκεται σε συνεργασία με το Μουσείο Καλαθοπλεκτικής των Ρωμιά. Ένα ιδιαίτερο απόκτημα του μουσείου - θαύμα πραγματικά καλαθοπλεκτικής - ένα ομοίωμα της Αγίας Σοφίας, ο πρόεδρος του Αντώνης Λιάπης επέλεξε να το παρουσιάσει στον δικό μας χώρο. Από 2013 που ενθρονίστηκε ο νέος Μητροπολίτης κάθε χρόνο φιλοξενείται στον χώρο του Μουσείου μία τουλάχιστον μουσική εκδήλωση μέσα στα πλαίσια εορτασμού της ευρωπαϊκής ημέρας μουσικής. Άλλωστε ο χώρος ενδείκνυται διότι το αίθριο εξασφαλίζει θαυμάσια ακουστική. Ο Άρχων Πρωτοψάλτης Αθανάσιος Σαλαμάνης από κοινού με τον καταξιωμένο μουσικό Χρήστο Χατζόπουλο έκαναν την αρχή. Από τότε κάθε χρόνο δίνει το παρόν ο Χρήστος Χατζόπουλος μαζί με την κόρη του Σοφία Χατζοπούλου καθώς και επίλεκτους συνεργάτες του.

Συνοψίζοντας, οι δράσεις του Μουσείου στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι οι εξής:

- Η Γιορτή λήξης των παιδικών σταθμών του Δήμου Κομοτηνής: Πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2017 και στην εκδήλωση συμμετείχαν οι μαθητές των παιδικών σταθμών της Κομοτηνής. Έτσι, οι μαθητές από μικρή ηλικία ακόμα βρήκαν να γνωρίσουν το μουσείο ως φορέα και χώρο δράσης.
- Εκδήλωση του Μουσείου Καλαθοπλεκτικής Κομοτηνής-Παρουσίαση ομοιώματος της Αγίας Σοφίας: η εκδήλωση αυτή πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2016 σε συνεργασία με το Μουσείο Καλαθοπλεκτικής.
- «Το πέτρινο δαχτυλίδι» Α. Σαλαμάνης – Χ. Χατζόπουλος: Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2013.
- Εκδήλωση για την Ευρωπαϊκή ημέρα μουσικής: Η εκδήλωση που αφορούσε τη μουσική ως αρωγό πολιτισμού πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2014.
- Εκδήλωση για την Ευρωπαϊκή ημέρα μουσικής 2015: Όπως την προηγούμενη χρονιά, έτσι και το 2015 πραγματοποιήθηκε για δεύτερη φορά η ίδια εκδήλωση.
- Εκδήλωση για την Ευρωπαϊκή ημέρα μουσικής 2016: Για τρίτη συνεχόμενη χρονιά πραγματοποιήθηκε η εκδήλωση για την ημέρα μουσικής.
- Εκδήλωση για την Ευρωπαϊκή Ημέρα Μουσικής 2017: Πλέον, η εκδήλωση έγινε θεσμός για το Μουσείο.
- Εκδήλωση Ευρωπαϊκή ημέρα μουσικής 2018: Η τελευταία φορά που πραγματοποιήθηκε αυτή η εκδήλωση στο Εκκλησιαστικό Μουσείο.
- «ΜΝΕΙΑΝ ΠΟΙΟΥΜΕΘΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ»: Πρόκειται για μια εκδήλωση του μουσείου η οποία πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2014

Οι παραπάνω εκδηλώσεις του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής δεν θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως πρωτότυπες. Όμως, σίγουρα μπορούν να χαρακτηριστούν αποτελεσματικές. Η αλλαγή τους δεν προτείνεται καθώς για να προσελκύσει το ενδιαφέρον του κοινού πρέπει να γίνονται τέτοιου τύπου εκδηλώσεις.

Επίσης, το Εκκλησιαστικό Μουσείο Κομοτηνής στα πλαίσια του εθελοντισμού έχει συμμετάσχει στα παρακάτω:

- Συνεργασία με την Υπηρεσία Καθαριότητας του Δήμου Κομοτηνής
- Συνεργασία με το Δ.Π.Θ.
- Συνεργασία με τον Δήμο και την Αρχαιολογική Υπηρεσία

5.2 Προτάσεις για δράσεις στο Εκκλησιαστικό Μουσείο Κομοτηνής - Ιμαρέτ

Αν και οι δράσεις και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που αναφέρθηκαν παραπάνω είναι άκρως ενδιαφέροντα, η διοίκηση του Μουσείου θα μπορούσε να ενσωματώσει ορισμένες καινούριες δράσεις στο πρόγραμμά του. Οι δράσεις και οι εκδηλώσεις που προτείνονται είναι:

- Λειτουργία καφέ στον αύλειο χώρο: Υπάρχει αρκετός χώρος ώστε να λειτουργήσει ένα καφέ στον αύλειο χώρο του μουσείου. Με αυτόν τον τρόπο οι άνθρωποι θα προτιμούν να πηγαίνουν στο καφέ, ενώ παράλληλα θα γνωρίσουν το Μουσείο. Ακόμη, θα γνωρίσουν τα εκθέματα του Μουσείου κι έτσι θα σχηματιστεί η βάση για τη διατήρηση των πολιτισμικών στοιχείων.
- Συνεργασία με ταξιδιωτικά γραφεία και μεθόδευση ξεναγήσεων κάθε φορά που υπάρχει στην πόλη μια ιδιαίτερη διοργάνωση: Το αναμενόμενο αποτέλεσμα είναι να αυξηθούν οι επισκέπτες του Μουσείου.
- Ποικιλία εκδηλώσεων, όπως βιβλιοπαρουσιάσεις, εκθέσεις ζωγραφικής, αφιερώματα σε συγγραφείς, βραδιές ποίησης κλπ.: Οι εκδηλώσεις αυτές μπορούν να πραγματοποιηθούν σε τακτική βάση, ιδίως την καλοκαιρινή περίοδο όποτε οι καιρικές συνθήκες κατάλληλες. Η διαφορετική ατμόσφαιρα του Μουσείου ενδέχεται να προσελκύσει περισσότερους επισκέπτες. Η ποικιλομορφία τέτοιου είδους εκδηλώσεων δίνει την ευκαιρία στη διοίκηση του μουσείου να προσελκύσει κοινό από όλες τις ηλικίες και όλα τα κοινωνικά στρώματα.

- Διεπιστημονική προσέγγιση του μνημείου και των εκθεμάτων, καθώς τα ζητήματα ιστορίας της τέχνης συναρτώνται με αρχιτεκτονικά, ιστορικά, μουσειολογικά και μουσειοπαιδαγωγικά θέματα.
- Δημιουργία Συλλόγου Φίλων του Εκκλησιαστικού Μουσείου Κομοτηνής με σκοπό να προχωρήσουν περαιτέρω οι πνευματικές ζυμώσεις και να συνυφανθεί η λειτουργία του μουσείου με τη γενικότερη πορεία του τόπου μας.
- Μια τόσο απαραίτητη όσο και ενδιαφέρουσα δραστηριότητα θα μπορούσε να είναι η συνεργασία με τις Μητροπόλεις ανά την Ελλάδα ώστε να συμβάλλουν στην ανάπτυξη εκκλησιαστικού τουρισμού. Η ανάπτυξη του εκκλησιαστικού τουρισμού έχει πολλαπλά οφέλη όχι μόνο για τον κλάδο του τουρισμού, αλλά και για την οικονομία της χώρας.
- Το κτήριο που στεγάζει το μουσείο έχει μεγάλη ιστορική αξία και είναι σημαντικό να πραγματοποιείται η προβολή του, για παράδειγμα, όταν ήταν υπό Βουλγαρική κατοχή. Θα ήταν καλό να υπάρχει τεχνολογία τέτοια ώστε η ξενάγηση-παρουσίαση να γίνεται αναλυτικά και σε τουρκικά, βουλγάρικα, ρωσικά πέρα των ελληνικών και αγγλικών που θεωρούνται δεδομένα.
- Η χρήση οπτικοακουστικών μέσων κατάλληλα για ευπαθείς ομάδες (π.χ κωφούς) αποτελεί ένα άλλο σημαντικό στοιχείο το οποίο οφείλει να ληφθεί υπόψη.
- Επίσης, προτείνεται η δημιουργία μουσειοσυσκευής. Οι Μουσειοσκευές είναι βαλίτσες που ταξιδεύουν από σχολείο σε σχολείο. Σχεδιάστηκαν για να φέρουν πιο κοντά τον κόσμο του Μουσείου στα παιδιά και στους εκπαιδευτικούς, και απευθύνονται στα σχολεία της επαρχίας και του εξωτερικού. Θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως σιωπηλοί πρέσβεις εκπαίδευσης και πολιτισμού και θα ήταν μεγάλη η συμβολή τους.

6 Ενότητα

6.1 Η εμπειρία από τον χώρο

Ο χώρος ως φορέας πολιτισμικής ανάδειξης είναι κατάλληλος για την οργάνωση και διεξαγωγή σχεδόν όλων των ειδών εκδηλώσεων, καθώς υφίστανται άυλιος χώρος, σκεπασμένος εξωτερικός χώρος που επικοινωνεί με την αυλή αλλά και εσωτερικός κλειστός χώρος. Επομένως, παρουσιάζει δυνατότητες για χρήση σε κάθε είδους πολιτιστική εκδήλωση.

Η συμμετοχή του ίδιου καθεαυτού χώρου στην πολιτισμική ανάδειξη είναι εξίσου σημαντική, καθώς αποτελεί κόμβο συνάντησης διαφόρων ιστορικών γεγονότων όχι μόνο της πόλης αλλά γενικότερα των Βαλκανίων και συγκεντρώνει χαρακτηριστικά από την πλούσια και μακραίωνη ιστορία του.

Η επίσκεψη στον χώρο είναι ιδιαίτερα ευχάριστη, ακόμη και τους καλοκαιρινούς μήνες καθώς περιβάλλεται από δέντρα, τα οποία βρίσκονται σε απόλυτη αρμονία με τις ποικίλες αρχιτεκτονικές των κομμάτων του κτίσματος και το πλακόστρωτο οδόστρωμα του.

Το Εκκλησιαστικό Μουσείο Κομοτηνής καταφέρνει να προσελκύσει το ντόπιο κοινό σε ικανοποιητικό βαθμό. Αναγκαία, όμως, είναι και η προσέλκυση του ξένου κοινού ώστε να γνωρίσουν όλα όσα έχει να προσφέρει ο χώρος αυτός.

Βιβλιογραφία και πηγές

Barkan, Ö. L. (1962). Osmanlı İmparatorluğu'ndaimaretsitelerinin kuruluş ve işleyiş tarzınaaitaraştırmalar. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 23(1962–63), 239-96.

Demir, M. (1998). TükiyeSelçuklu Şehirlerinde İmaretKurumları veVakıfları.

Ergin, O. (1939). Türk şehirlerindeimaretsistemi. Cumhuriyet Matbaası.

Fleet K. (2009). History of Turkey Vol 1, Byzantium to Turkey 1071-1453. Cambridge University Press. σελίδες 143. ISBN 978-0-521-62093-2.

Kiel M. (1971). «Observations on the History of Northern Greece during the Turkish Rule: Historical and Architectural Description of the Turkish Monuments of Komotini and Serres, their Place in the Development of Ottoman Turkish Architecture, and their Present Condition». Balkan Studies Thessaloniki 12: 417.

Kiel M. (1971). «Observations on the History of Northern Greece during the Turkish Rule: Historical and Architectural Description of the Turkish Monuments of Komotini and Serres, their Place in the Development of Ottoman Turkish Architecture, and their Present Condition». BalkanStudiesThessaloniki 12: 417.

Konortas, Paraskevas. Γκιουμουλτζίνας Σαντζάκι (1878 - 1912). Θρακικός Ηλεκτρονικός

Θησαυρός<http://www.xanthi.ilsp.gr/thraki/tour/tour1.asp?geo=T21&t1=0&t2=0>

Mehmet Şeker-ZiyaKazıcı, İslam-TürkMedeniyetiTarihi, İstanbul 1981, s. 256; CİHuart, "İmaret", s. 985.

Ö. Lütfi Barkan, "İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyişi", istanbul Ün. İktisat Fak. Mecmuası, C.XXIII, S.: 1-2 (İstanbul 1963), s. 283-284.

Ömer Lütfi Barkan, Süleymaniye Camii ve İmaretini inşaatı, C.2, Ankara 1979, s. 192-193-202.

Pentzopoulos D. (7 Οκτωβρίου 2002). The Balkan Exchange of Minorities and Its Impact on Greece. C. Hurst&CO. σελίδες 31-32. ISBN 978-1850656746.

Şemsüddin Sami, Kâmus-ı Türkî, İstanbul, H.1317, s. 950; Ferit Devellioğlu, Lügat, VIII. Baskı, Ankara 1998, s. 417; Mehmet Zeki Pakalın, İmaret", Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.2, istanbul 1983, s. 61.

Singer, A. (2014). The last imaret? An imperial ottoman firman from 1308/1890. In The Ottoman Middle East (pp. 221-237). Brill.

Yenen, Z. (1988). Vakıf kurumu-imaret sistemi bağlamında Osmanlı dönemi türk kentlerinin kuruluş ve gelişim ilkeleri (Doctoral dissertation, İTÜ).

Yılmazyaşar, H. (2017). Bursa'dan Kosova'ya: Hüdavendigar dönemi (I. Murad) Osmanlı mimarisi.

Αποσπάσματα ομιλίας από τον ιστορικό Β.Ριτζαλέο
<http://www.eleftherovima.gr/cgi-bin/news/viewnews.cgi?newsid1317826638,82782>

Βακαλόπουλος Κ. (2004). Ιστορία της Μείζονος Θράκης, από την πρώιμη Οθωμανοκρατία μέχρι τις μέρες μας. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αντώνιου Σταμούλη. σελ. 282. ISBN 960-8353-45-9.

Δαδάκη Σ. Ιμαρέτ. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού

Ζατζόπουλος Κ. (2009). Οι Αρμένιοι της Κομοτηνής. Κομοτηνή: Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Όμιλος Αρμενίων Κομοτηνής. σελίδες 46–48. ISBN 978-960-86488-4-5.

Θρακικός Ηλεκτρονικός Θησαυρός, Κομοτηνή

Ιστορικό αρχείο, Οθωμανικά έγγραφα του Ιμαρέτ Κομοτηνής

Καψής, Α. 1982, Θρακολογία. Θεσσαλονίκη.

Κυριακίδης Σ. (1954). Ομιλία "Η Ιστορία της Κομοτηνής. Αρχειοθετήθηκε από το πρωτότυπο στις 25 Δεκεμβρίου 2007.

Παπαστρατής Θ. (2002-04-03). «Οι Εβραίοι της Κομοτηνής». Εφημερίδα ο Χρόνος.

Σεβαστούδη Α. (2010). Κομοτηνή: Ιστορία – Βιβλιογραφία. ΑΠΘ. Θεσσαλονίκη

Σιγούρος Π.Λ. (1997). Νομός Ροδόπης: Ιστορία - Αρχαιολογία – Γεωγραφία Ανθρωπογεωγραφία - Πολιτισμός. Κομοτηνή: Εταιρία Παιδαγωγικών Επιστημών Κομοτηνής. σελ. 96

Σιγούρος Ι.Λ. (1997). Νομός Ροδόπης: Ιστορία - Αρχαιολογία – Γεωγραφία Ανθρωπογεωγραφία - Πολιτισμός. Κομοτηνή: Εταιρία Παιδαγωγικών Επιστημών Κομοτηνής. Σελίδες 74–77.

Σιδηράς Ι. (2016-05-16). «Η Συμβολή του «Ελευθερωτού της Θράκης» Χαρισίου Βαμβακά στην Ανασυγκρότηση του Νομού Ροδόπης (1919-1920)». Εφημερίδα Παρατηρητής της Θράκης.

Σιδηράς, Ι. (2011-05-14). «Από την Α' Βουλγαρική κατοχή μέχρι την ενσωμάτωση της Θράκης στον Ελληνικό Εθνικό κορμό», Εφημερίδα Παρατηρητής της Θράκης <https://web.archive.org/web/20120511122337/http://www.paratiritis-news.gr/admin/entheta/1305546866.pdf>

Σταμούλης Θ. (2011-10-05). «Ακολουθώντας τα χνάρια των Εβραίων της Κομοτηνής». Εφημερίδα Παρατηρητής.

Σταμούλης Θ. (2011-10-05). «Ακολουθώντας τα χνάρια των Εβραίων της Κομοτηνής». Εφημερίδα Παρατηρητής.

Υλικό από το αρχείο του Εκκλησιαστικού Μουσείου Ιεράς Μητροπόλεως Μαρόνειας και Κομοτηνής

Χατζόπουλος, Κ. (2009). Οι Αρμένιοι της Κομοτηνής. Κομοτηνή: Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Όμιλος Αρμενίων Κομοτηνής. σελ. 149. ISBN 978-960-86488-4-5.